

Formaterer framtida

Vitenskapelig publisering trenger en fornyelse.
Det skal denne mannen sørge for.

Side 14–19

Realitetsorienteringer

Til slutt har professor Knigen fått nok og danner en motstandsbevegelse.

«**M**en hvor er det blitt av tidsskriftene?» sa professoren.
«Hva er det du leter etter?» sa bibliotekaren.

«Jeg leter etter tidsskriftene innen slaviske studier,» sa professoren. (..)

«Det er nokså få tidsskrifter vi fremdeles abonnerer på i papirutgave, sa bibliotekaren, som om hun informerte om at det ikke lenger sto hestedrosjer parkert ute i gaten. «Vi har alt tilgjengelig digitalt. Det finnes kurs,» la hun til.

Vi er i ferd med å sende enda et nytt nummer av Forskerforum i trykk. Om noen dager får vi restopplaget levert på kontoret. Det finnes ikke noe bedre, men heller ikke et mer skrekkslagent øyeblikk enn når vi åpner kassen med et nytt nummer, og spør oss: Ble alt riktig denne gangen?

Ennå lever papiret. Ennå er det mange av oss som – til tross for at vi har hendene borti et lesebrett hver dag – liker å kjenne cellulosen under fingrene.

Han var ikke inkompetent når det gjaldt skjemer og tastaturer, faktisk var han langt mer kompetent enn mange av sine jevnaldrende kolleger, som behandlet datamaskiner som ville, uberegnelige dyr. Trolig hadde kompetansenivået hans noe å gjøre med konens sykdom. (..) Trolig var det også slik preferansen hans for analog litteratur, både skjønn og uskjønn, ble sementert. Den digitale arenaen var = arbeid. Det (relativt) lystbetonte akademiske

«**Professor Knigen, med russisk historie som felt, lever selv sitt akademiske liv både i papir- og ebokformat.»**

arbeidet, og det (meget) ulystige sykdomsarbeidet. Slik var det, slik ble det. Analoge bøker var = hjem, kultur, gjemmed, kokong.

Hvorfor fortsetter forskningsartikler som er publisert på nettet å se ut som om noen har glemt å tørke støv av dem? Det retoriske spørsmålet stiller journalist Kristin Straumsheim Grønli i forsidesaken i dette nummeret. Hun har møtt designere som jobber for å utvikle formatene for forskningsartikler, slik at artikelforfatterne i større grad kan gjøre bruk av multimedia.

Snart kommer internettrevolusjonen til et tidsskrift nær deg, lover Grønli, til stor glede for mange av dere som publiserer.

Men jeg hører allerede hvordan professor Arve Knigen gisper etter luft.

«Det er slik virkeligheten ser ut nå,» sa bibliotekaren.

«Det er slik virkeligheten ser ut nå,» sa professoren, og bestemte seg med det samme for ikke å akseptere virkeligheten slik den så ut der og da.

Professor Knigen, med russisk historie som felt, lever selv sitt akademiske liv både i

papir- og ebokformat. Vi møter ham i forfatteren Jan Grues nyeste novellesamling, *Normalia*. Blant et knippe historier finner vi «Biblioteket på Vinderen», om når frustrerte studenter og pensjonerte professorer danner en motstandsbevegelse for å redde universitetene fra seg selv.

De få, de utstøtte. Ikke så få likevel, forresten. Forbigåtte førsteamanuenser. Forsmådde forskningsbibliotekarer. Pessimistiske professorer og selvutslettende studenter. Et hemmelig selskap, en selvskapende orden.

Jan Grue skjærer gjennom alt vi har fått av stortingsmeldinger, utredninger og høringsuttalelser den siste tiden og harselerer vilt og kjærlig med en kunnskapssektor som akkurat nå ser ut til å være i villrede om hva den egentlig vil, og ikke minst: hva resten av verden vil med den. Den har en arv å bære, men får beskjed om å pakke lett på veien videre. Den skal favne bredt, men dyrke de få. Den skal vise vei inn i en ukjent framtid, men må følge et kart som tegnes av aktører utenfor sektoren.

I åpne og delvis åpne møter ble beslutningen forsvart med behovet for strategiske prioriteringer, for å lede det humanistiske fakultet inn i en ny, konkurransepreget og dynamisk fremtid. Språk som på verdensbasis ble snakket av mindre enn 20 millioner mennesker eller med et samlet BNP på under ca. én trillion dollar, ble automatisk regnet som uproduktive, med mindre de skulle skille med over én million Wikipedia-artikler.

I Forskerforum skal de fortsatt få plass, både professor Knigen og designerne som utvikler morgendagens vitenskapelige tidsskrifter. De utgjør alle, på hver sitt vis, framtiden for kunnskapssektoren. Og de vil komme til orde, både i papirutgaven vår og på våre nettsider. Vi blir fryktelig glade når dere kommenterer og deler artiklene våre på Facebook, men minst like glade når dere tar dere bryet med å skrive inn til debattsidene våre.

Nok en gang: God lesning!

Redaktør
Siri Lindstad

14: Vitenskap i nye former

I fremtidens akademiske tidsskrifter kan du se videoer, animasjoner, hele datasett og modeller. Et designstudio i Oslo jobber for å utnytte potensialet i nettpubliserings.

22: Venter et nytt Norge

Abelia-leder Håkon Haugli venter en betydelig omstilling av norsk økonomi. – Skal vi komme godt ut av det, må staten støtte de gode ideene fra forskningen, mener han.

26: Skjenker til fulle gjester

I flere år har skuespillere sjanglet inn på barer i Oslo, Bergen og Trondheim og bedt om å få kjøpe øl. Forsker Kristin Buvik har fulgt forestillingene fra sidelinjen.

4: Vil måle norske utdanninger

– Hvis læringstrykket er vesentlig høyere på et studium i England enn i Norge, fortjener studentene å få vite om det, mener NOKUT-direktør.

5: – Bør vektlegge det sosiale

Det er ikke bare det faglige som avgjør om studenter fortsetter på studiet. Trivsel er viktig, og undervurdert, mener rådgiver og forfatter Harald Åge Sæthre.

6: Vil kontrollere kunnskap

Er du forsker eller student fra land som Nord-Korea eller Iran, skal tilgangen til norsk kunnskap begrenses. Studiestedene har selv ansvaret for at regelverket følges.

8: Frykter mindre forskningstid

I dag fordeler NTNU-ansatte tiden likt mellom forskning og undervisning. Professor Kristian Steinnes frykter situasjonen etter sammenslåingen med tre høyskoler.

9: – Ingen homoforfølgelse

Rektor ved Universitetet i Tromsø velger å tro på at deres russiske samarbeidspartnere ikke diskriminerer ansatte på grunn av legning.

10: Taper kampen

Universitetsmuseene faller mellom alle stoler når statlige midler skal fordeles. – Vi er dårligere stilt enn museum under Kulturdepartementet, mener museumsdirektør.

FASTE SIDER

29: Tilbakeblikk

32: Bøker

34: Kronikk

36: Debatt

39: Gjesteskrivent

41: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 3/2015 – 47. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no; SILJE PILEBERG, silje.pileberg@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRÅD: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsiden: Simen Svale Skogsrud, fotografert av Erik Norrud. Trykk: Kona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19150

HVOR GOD ER EN NORSK MASTER?

Eksamenspress, læringstrykk og nærhet til forskning kan bli nye tellekanter når Nokut skal sammenligne norske mastergrader med utlandet.

– Vi er ikke interessert i å lage rankinglister eller fortelle på en tabloid måte om en norsk A er like god som en A fra utlandet. Vi vil undersøke mest mulig kvalitativt hvordan norske utdanninger står seg mot utdanninger internasjonalt, og da gjerne i land som kan tenkes å ligge bedre an enn oss, sier tilsynsdirektør Øystein Lund i Nokut.

Som det første offentlige kvalitetssikringsorganet i Europa skal Nokut prøve ut en modell for fagfellevurdering og sammenligning av masterprogrammer over landegrensene. Planen er at ekspertpaneler og fagfolk fra de enkelte utdanningene skal gå sammen med kvalitetssikringsorganene om å skape et nytt kunnskapsgrunnlag for kandidater til mastergrad. Alt fra studieplaner til undervisningsopplegg skal inngå i modellen.

– Studentene har selv sagt krav på best mulig kvalitet, og vi vil gi studentene en mulighet til å velge utdanninger som passer dem. Hvis kravene til hvor mye stoff som skal læres, altså læringstrykket, er vesentlig høyere på et studium i England enn i Norge, fortjener studentene å få vite om det, sier Lund. Noen av indikatorene kan være mengden litteratur det er normalt å lese utover pensum i et gitt studium, krav til selvstendighet i studiene, samspill med forskere og forskning, forventet læringsutbytte, samt eksamensoppgavens relevans.

MANGLER NASJONALT SYSTEM

Ifølge universitets- og høyskoleloven skal norske institusjoner være satt i stand til å tilby høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå.

– Vi har få indikatorer som viser om dette faktisk skjer i praksis, og Nokut ønsker en modell som kan brukes nasjonalt, sier Lund. Han mener det er et problem at formuleringen i loven er så upresis at institusjonene kan velge å se bort fra den – enten fordi det ikke finnes kontroll, eller fordi man tenker at kvaliteten på utdanningene uansett holder høyt internasjonalt nivå fordi de er norske.

Landene som Nokut skal sammenligne Norge med, vil trolig være blant de skandinaviske landene, og England, Nederland, Østerrike, Sveits, Litauen og Polen.

– Høyere utdanning har et internasjonalt preg hele veien, og det er mye internasjonalt samarbeid innenfor forskning. Vi vil styrke denne komponenten på masterprogramnivå, hvor studentene hittil har reist ut individuelt, sier Lund.

TANKEKORS

Norsk studentorganisasjon (NSO) mener dagens bachelorstudenter i stor grad mangler de opplysningene de trenger for å velge riktig masterutdanning.

ILLUSTRASJONSFOTO: KIM RAMBERG/CAUC/NTNU

■ – Det er et tankekors at fagfellevurdering er et krav i forskningen, men ikke i utdanningen, sier NSO-leder Anders Kvernmo Langset.

– Informasjonsgrunnlaget er i dag veldig lite systematisert, og det er få studenter som samler inn og kartlegger informasjon basert på kvalitetskriterier. Vi har derfor positive forventninger til den nye modellen fra Nokut, sier NSO-leder Anders Kvernmo Langset. Han framhever noen faktorer for studentenes valg:

– Vi kunne tenke oss å få vite hvor fornøyde studentene på programmene er, vi ønsker å vite koblingen mellom forskning og undervisning, og vi vil vite noe om praksisgrad og arbeidslivskontakt på programmene, sier Langset. Han understreker at også institusjonene må være målgruppe for prosjektet.

– Jeg synes det er et tankekors at fagfellevurdering er et krav i forskningen, men ikke i utdanningen, noe vi har etterlyst i flere år. En internasjonal benchmarking må kunne hjelpe institusjonene i deres daglige arbeid for utdanningskvalitet i samarbeid med de studenttillitsvalgte, sier Langset.

– FORTSETTELSE AV BOLOGNA

NTNU har siden 2008 sammenlignet teknologiske masterprogrammer mellom fem tekniske universiteter i Norge, Danmark, Sverige og Finland.

– Erfaringen er at det er gjensidig lærerikt å sammenligne ambisjonsnivå, og det er absolutt en idé å lage en systematisk ordning på nasjonalt nivå, sier Berit Kjeldstad, prorektor for utdanning

FOTO: AGE HOEM/NTNU
Prorektor Berit Kjeldstad ved NTNU sammenligner allerede mastergrader med skandinaviske teknologiuniversiteter.

ved NTNU. Hun påpeker at dagens kvalitetssikringssystem ikke gir noe mål på det nivået studentene kan forvente fra sine masterutdanninger.

– Fagfellevurdering har sine begrensninger, men det er den foretrukne metoden til å sammenligne forskning. Hvis Nokut prøver metoden på utdanning, kan vi kanskje utvikle ny metodikk, noe som er svært spennende, sier Kjeldstad. Hun anser Nokuts prosjekt som en fortsettelse av Bologna-prosessen for å sammenligne europeiske utdanningsgrader, kvalitet og nivå.

– Vi trenger en bevisstgjøring om hva vi prioriterer nasjonalt og på institusjonene, sier Kjeldstad.

♦ AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Sammenligning av utdanning

■ Nokut skal i løpet av 2015 utvikle og prøve ut et opplegg for sammenligning – såkalt benchmarking – av norske studietilbud med tilsvarende studietilbud i utlandet gjennom fagfellevurdering i samarbeid med utenlandske kvalitetssikringsorganer.

■ Målet er å få til et nasjonalt system for å sammenligne masterprogrammer.

– SLUTTAR AV EINSEMD

Framleis hoppar rekordmange norske studentar av studia. – Gje dei lyst til å bli verande på campus etter skuletid, tilrår rådgjevar Harald Åge Sæthre, som har skrive bok om problemet.

For 15-20 år sidan opplevde rådgjevar Harald Åge Sæthre stort fråfall, svake resultat og stadig dårlegare rekruttering til Det matematisk-naturvitskaplege fakultet ved Universitetet i Bergen. Han og kollegaene bestemte seg for å undersøke kvifor, og resultatet vart endringar i opplegget for studentane.

– Vi såg mellom anna at mange syntest det var vanskeleg å bli kjende med studentane som tok same faget. Difor brukar alle nye studentar no første dagen på lærestaden til arbeid i kollektivgrupper. Dette kjem i tillegg til fadderordningar, der gruppene gjerne er meir vilkårleg sette saman, seier han.

I boka *Å tilrettelegge for at studentene skal lykkes* skisserer han arbeidsmetoden fakultetet har hatt suksess med, nemleg å stykke opp moglege problemområde før ein diskuterer desse med studentane i fokusgrupper. Ulike lærestader kan nemleg ha ulike utfordringar.

– Finn ein fram til dei rette tiltaka, vil det både minske fråfallet og medføre at studentane presterer betre, seier Sæthre, som sjølv har sett ei slik utvikling på sitt fakultet.

SAMANSVEISA GJENG

Norske universitet og høgskular har ein av dei høgaste fråfallsprosentane i OECD. Heile 43,5 prosent av dei som begynte på høgare utdanning i 2002, hadde inga fullført grad ti år etter, ifølgje Statistisk sentralbyrå (SSB). Forskingsinstituttet Nifu har peika på at kvalitetsreforma frå 2003 ikkje har redusert fråfallet. I staden tyder SSB-tala på at problemet aukar.

Sæthre meiner at dårleg tilrettelegging for sosiale nettverk og lite involvering av studentane er to viktige årsaker til at studentar vel å hoppe av studia. Sjølv har han sett at kollektivgrupper første dagen på lærestaden har skapt høgare trivsel.

– Vi får ein veldig samansveisa gjeng, som tør å vere aktiv i undervisinga. Den største effekten ser vi faktisk blant lokale studentar, som tidlegare reiste heim til gamle venner etter skuletid, men som i dag blir verande på campus, seier han.

– Nokon vil fnyse og kalle det selskapsleikar. Men det går an å lage aktivitetar som er fagleg relevante, som ved NTNU, der skipsbyggjarstudentar startar studietida med å bygge småbåtar.

KJENDE SEG ÅLEINE

Anneli Fjeld Trulsen (20), Oda Korbi (21) og Ingrid Lien (20) studerer ved lektorutdanninga ved Universitetet i Oslo. Når dei får spørsmål om kva dei trur er årsaka til at studentar fell frå,

FOTO: SILJE PILEBERG

■ – Ei veninne som valde høgskule, seier at ho har fått ein stad der ho høyrer heime. Det har vi ikkje på universitetet, seier Oda Korbi (t.v.), her saman med Ingrid Lien og Anneli Fjeld Trulsen (t.h.).

svarer Trulsen kontant:

– Det første eg tenkjer, er at det sosiale ikkje er på plass. Du søkjer deg inn på noko du trur passar, og har du eit godt studiemiljø, vil alt kjennest lettare, seier ho.

Sjølv kjende ho seg ganske åleine det første semesteret. Lektorstudentar vandrar mellom ulike fakultet for å lære seg fagfelte dei skal undervise i, og ho hadde hamna i ei faddergruppe med studentar som ho såg lite til seinare. Heldigvis introduserte ein venn henne for Ingrid Lien.

– Mykje skjer i fadderveka. Viss du er éi veke for lenge på ferie, kan det øydeleggje for deg. Eg kan forstå at veldig mange er einsame på Blindern, seier Oda Korbi.

Dei tre har yrkesmålet klart i sikte. Det motiverer dei til å halde fram. Men dei var ikkje førebudde på kva som venta dei på universitetet.

– Når eg ein dag får eigne elevar på vidaregåande skule, vil eg bu dei på at dei må lese *mykje*. Dei skal kanskje gjennom elleve bøker på eitt semester, og så ha tre sekstimars eksamenar på slutten. Ingen følgjer deg opp. Den beskjeden fekk aldri eg, seier Trulsen.

– BRUK STUDENTANE!

Ifølgje Studiebarometeret, som vart offentliggjort av Nokut 3. februar, er berre 29 prosent av norske studentar fornøgde med den oppfølginga og vegleiinga dei får. Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen kunngjorde same dag at regjeringa vil leggje frem ei eiga stortingsmelding om utdanningskvalitet våren 2017.

Harald Åge Sæthre meiner at eit av dei store potensiala i norsk utdanning er å *bruke* studentane.

– I dag er mange gruppeleiarar orakel som gir studentane svara, men berre å presentere fakta skapar ikkje eit utgangspunkt for læring. Dei må heller leggje til rette for diskusjonar. Aktivisering aukar grunnlaget for meistring, meiner han.

Han får støtte frå leiar Anders Kvernmo Langset i Norsk studentorganisasjon (NSO).

– Vi ønskjer mellom anna at studentane blir meir involverte i forskning. Dette vil gjere utdanningane meir forskningsbaserte, og studentane har mykje å tilføre, seier Langset.

♦ AV SILJE PILEBERG

Råd for betre utdanningskvalitet

- Tenk heilskapleg og systematisk rundt læringsmiljøet.
- Ver obs på rammene rundt. Dei kan øydeleggje sjølv den beste undervisinga.
- Bruk studentane, i undervising og elles i organisasjonen.
- Bruk fokusgrupper systematisk for å diskutere opplevingane til studentane.

Kjelde: Boka *Å tilrettelegge for at studentene skal lykkes* av Harald Åge Sæthre.

– VERN OM DEN AKADEMISKE FRIHETEN!

Hvilken forskning skal studenter og forskere fra sanksjonerte land ha tilgang til? Politiets sikkerhetstjeneste (PST) mener institusjonene i større grad må behandle kunnskap som håndfast teknologi.

Et viktig mål i det multilaterale samarbeidet Norge deltar i, er å hindre spredning av masseødeleggesvåpen. Nå har kunnskapsoverføring havnet i søkelyset for eksportkontroll, med større fokus på plikten universiteter og høyskoler har til å hindre ulovlig kunnskapsoverføring. PST la frem sin trusselvurdering for 2015 i starten av februar, og for andre året på rad setter den betydelig søkelys på forskning og utdanning.

SOM HÅNDFAST TEKNOLOGI

– Kunnskap omfattes av regelverket for eksportkontroll på samme måte som håndfast teknologi. Universiteter, høyskoler og institutter har et selvstendig ansvar for å følge dette regelverket, på lik linje med teknologibedriftene, sier Arne Christian Haugstøyl, seksjonsleder i PST.

Han mener forsknings- og utdanningsinstitusjonene selv må vurdere kunnskapen som studenter og forskere fra sanksjonerte land får tilgang til, opp mot eksisterende regelverk for eksportkontroll. Institusjonene kan altså ikke bare stole på at alle problematiske forskere eller studenter blir fanget opp av visumregimet.

– Vi har forståelse for at dette er komplisert, og har en god dialog med norske forsknings- og utdanningsinstitusjoner. Det er ikke så mange andre måter å gjøre dette på, enn å sette seg inn i regelverk, varelister og annet tilgjengelig materiale, sier Haugstøyl.

ER I TVIL

I mars 2014 sendte Kunnskapsdepartementet (KD) et brev til universiteter og høyskoler som fremhevet plikten til å hindre ulovlig kunnskapsoverføring. Også her overlates det til in-

■ – Vårt ansvar som universitet er å ivareta den frie forskningen, sier Dag Gjerløw Aasland, viserektor ved UiA.

■ Den 5. februar la PST-sjef Benedicte Bjørnland og justisminister Anders Anundsen frem trusselvurderingen for 2015.

stitusjonene selv å identifisere sensitive studier. Ifølge brevet har institusjonene plikt til å nekte studenter fra Iran og Nord-Korea å ta «bestemte fag». KD ber institusjonene rette årvåkenheten særlig mot fagområdene som omfattes av kategoriene i Utenriksdepartementets liste II for flerbbruksvarer.

Rektor Dag Rune Olsen ved Universitetet i Bergen tok da initiativ til å lage en liste over sensitive studier. Det har det ikke blitt noe av.

– Kunnskapsdepartementet uttrykte skepsis til slike lister. Nå er vi litt i tvil om hva vi skal gjøre. Mange fagfelt vil kunne gi muligheter for å misbruke kunnskap, og få utdanninger vil gå helt klar, sier Olsen.

PST har tidligere nevnt konkrete fagfelt, men Haugstøyl ønsker ikke å gjøre det nå.

– Vi har erfart at sekkebetegnelser lett kan misforstås. Dessuten er det ikke mulig å komme med en uttømmende liste, sier seksjonslederen.

VIL HA RYDDIGERE DEBATT

Rektor Olsen understreker at dette ikke bare handler om lov og rett, men også om kunnskapens rolle i samfunnet.

– Kunnskap kommer menneskeheten best til gode om den deles raust. Samtidig er vi klar over at enkelte makter ønsker å misbruke kunnskap, sier han.

Olsen fremhever at det er myndighetene som har ansvaret for å håndheve eksportkontrollregimet, men at universitetet vil følge norske lover og forskrifter, og bidra med det de kan.

– I ytterste konsekvens risikerer forsknings- og utdanningsinstitusjonene foretaksstraff for å dele kunnskap som strider med regelverket

for eksportkontroll. PST jobber primært forebyggende, og ønsker å unngå slike situasjoner, sier Haugstøyl.

UiB-rektoren syns det er litt for enkelt å legge ansvaret over på forsknings- og utdanningsinstitusjonene.

– Kjernen i problemet er hvordan vi med fornuft skal vurdere hvilken kunnskap som faller inn under regelverket. Det må vi ta en ryddig debatt på, heller enn å peke på hverandre, sier Olsen.

KUNNSKAPENS EGENVERDI

En kinesisk og en europeisk forsker ved Universitetet i Agder (UiA) ble utvist fra landet i januar. Viserektor Dag Gjerløw Aasland er oppatt av den akademiske friheten, og mener det er kunnskapsløst å bruke en rent instrumentell forståelse av kunnskap.

– Kunnskap har en verdi i seg selv, fordi den lærer oss om den verdenen vi lever i, både politisk og materielt. Da er det viktig at myndighetene ikke generelt kan bestemme hva vi skal få lov til å formidle, sier han.

Olsen er på sin side enig i at kunnskap kan sees som immateriell teknologi, men syns sammenligningen med teknologibedrifter blir feil.

– Når en våpenfabrikk skal eksportere, søker de eksportlisens. Da er det noen andre enn selskapet selv som foretar vurderingen. Jeg regner med at PST ikke mener at vi skal søke om eksporttillatelse for utdanning av utenlandske kandidater, sier rektoren.

♦ KRISTIN STRAUMSHEIM GRØNLI

REGJERINGEN VELGER VERSTING-MODELL

Norge er best i Norden på å få folk i jobb. Regjeringens forslag til ny arbeidsmiljølov kan bevege norsk arbeidsmarked i retning av det svenske, som ligger på bunn.

– Den norske regjeringen ønsker å gå i retning Sverige og Finland, sier forskningsleder Ann Cecilie Bergene i Arbeidsforskningsinstituttet (Afi).

Afi står bak den nye rapporten *Når unntaket blir en del av regelen* – en kunnskapsoversikt over forskning på midlertidige ansettelser. Rapporten er finansiert av midler fra Navs program for forskning og forsøksvirksomhet (FARVE) som er gitt til hovedorganisasjonen Unio.

STØRST SPRINGBRETT

Bergene viser særlig til en norsk doktorgradsavhandling av Jørgen Svalund, som sammenlikner de nordiske arbeidsmarkedene.

– Det studien finner, er at Sverige og Finland har den høyeste overgangsraten fra arbeidsledighet til midlertidig ansettelser. Hvis du imidlertid tar med faste ansettelser og ser på overgang fra arbeidsledighet til arbeid totalt, kommer Norge ut med den høyeste overgangsraten, fulgt av Danmark, med Sverige og Finland på bunn. Det samme gjelder overgangen fra midlertidig til fast jobb. Norge har høyest overgang, altså at det er størst springbrett til

fast jobb i Norge, igjen fulgt av Danmark, med Sverige og Finland på bunn, sier Bergene.

MEST INKLUDERENDE LØSNING

Stillingsvernet er ulikt regulert i Norden. Mens Norge har et regime med sterkt stillingsvern for fast ansatte og liten adgang til å ansette midlertidig, har Danmark et svakt stillingsvern for fast ansatte og vid adgang til å ansette midlertidig. Sverige og Finland har såkalte blandede regimer med sterkt stillingsvern for fast ansatte og stor adgang til å ansette midlertidig.

– Å kombinere sterkt stillingsvern og inkludering i arbeidslivet er altså ikke en umulighet. Avhandlingen konkluderer med at det er det mest inkluderende å ha sterkt stillingsvern for midlertidig og fast ansatte, sier Bergene.

Leder av Unio Anders Folkestad mener rapporten gir grunnlag for å kritisere regjeringens forslag til ny arbeidsmiljølov.

– Selv om rapporten peker i ulike retninger, syns jeg det er god grunn for å si at regjeringen gjennomfører et risikoprojekt som er helt unødvendig. Det er både en risiko for samfunnet og sysselsettingen, men også for individet

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Forskingen på midlertidige ansettelser spriker i mange retninger, konkluderer Ann Cecilie Bergene.

som kan risikere å bli resirkulert og ha en løs tilknytning til arbeidslivet, sier Folkestad.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

TARIFF 2015

FRONTFAGET TRAFF BLINK

Foreløpige tall for lønnsveksten gir ikke grunnlag for reforhandling i stat og kommune. Unio satser på et kunnskapsoppgjør i 2016.

– Det var utrolig å treffe så bra det første året.

Det sa Ådne Cappelen, leder av Teknisk beregningsutvalg for inntektsoppgjørene (TBU), da han i midten av februar la frem den foreløpige rapporten for lønnsveksten i 2014. TBU-rapporten danner grunnlaget for lønnsoppgjøret i 2015 når frontfaget går til forhandlinger i mars.

LIK LØNNSVEKST

Det var knyttet stor spenning til rapporten fordi det i fjor ble lagt sterke føringer på at frontfaget skulle følges. Frontfagsmodellen innebærer at lønnsoppgjøret i konkurranseutsatt industri skal danne rammene for oppgjøret i andre sektorer, for at konkurranseevnen ikke skal svekkes. Det har ikke alltid vært tilfellet, noe som har ført til at offentlig ansatte har opplevd å henge etter industrien i lønnsutviklingen. I fjor ble det derfor inngått en avtale om at stats- og kommuneansatte skulle få reforhandle

lønnsoppgjøret dersom industrien endte med et høyere resultat enn anslått. De foreløpige tallene, som fortsatt kan endres noe, viser at lønnsveksten i industrien og i staten ble lik på rundt 3,25 prosent.

Anders Folkestad, leder i hovedorganisasjonen Unio, mener uansett partene står overfor noen utfordringer.

– Lønnsnivået mellom statsansatte og funksjonærer i industrien er fortsatt nær 150 000 kroner. Det har ikke blitt mindre, snarere større. Ser man på forholdet til kommunesektoren, er det et enda større gap. Skal regjeringen lykkes med sin satsing på kunnskap fremover, kan ikke denne nivåforskjellen fortsette å vokse, sier Folkestad.

KREVER KUNNSKAPSOPPGJØR

Rapporten viser til at statsansatte i snitt hadde 507 300 kroner i lønn i 2013. For funksjonærer i industrien var gjennomsnittslønnen 650 900.

Den totale lønnsveksten er anslått til 3,1 prosent for 2014, mot 3,9 prosent i 2013. Lønnsveksten i de store forhandlingsområdene var på 3,2 prosent.

Samtidig viser rapporten at det er lite å forhandle om i det kommende oppgjøret på grunn av høyt overheng i staten på 2 prosent. Det betyr at mye av lønnsveksten for 2015 allerede er satt i effekt i 2014, og dermed ikke er gjenstand for forhandlinger. Selv om 2015 er et mellomoppgjør som er forventet å bli moderat, mener Anders Folkestad at staten allerede nå bør begynne å tenke på 2016 som et kunnskapsoppgjør.

– Dette peker fremover mot et oppgjør i 2016 som setter kunnskap i høysetet. Ellers vil staten og andre offentlige kunnskapsbedrifter tape i konkurransen med privat sektor om arbeidskraft.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– MEIR TIL DEI BESTE

– Universiteta vil bevege seg i retning av høgskolane når det gjeld tid til forskning, uavhengig av nye fusjonar, seier leiinga ved NTNU.

– Vi har sagt ifrå gong etter gong at vi er svært uroa. Høgskolane vi skal fusjonere med, har mindre forskningstid enn oss, og vi får ikkje tildelt meir pengar. Det kan føre til endå større trykk på forskningstida ved NTNU, seier professor Kristian Steinnes, leiar i lokallaget til Forskerforbundet ved NTNU.

I dag har tilsette ved trondheimsuniversitetet i hovudsak lik fordeling mellom forskning og undervisning (FoU). Men kva vil skje etter at NTNU har vedteke å slå seg saman med Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Gjøvik og Høgskolen i Ålesund?

Kari Melby, prarektor for forskning ved NTNU, seier at spørsmålet om forskningstid ved NTNU er aktualisert etter fusjonsvedtaket.

– Ved høgskolane har dei tilsette ein meir differensiert forskingsressurs, og mange får tildelt forskningstid ut frå dokumenterte resultat. Eg trur universiteta vil bevege seg i same retning som høgskolane på dette området, seier Melby.

– IKKJE RIMELEG MED LIK RESSURS

Ho strekar under at dette er ei utvikling som skjer uavhengig av fusjonar, og som har vore diskutert ved NTNU i lang tid.

– Fleire av dei dyktige forskarane våre er redde for at fusjonane vil ha negative konsekvensar for forskningstida. Slik vil det ikkje vere. I utgangspunktet vil dei tilsette ved NTNU få behalde forskningstida også etter fusjonane. Men over tid er det ikkje berekraftig å gje ein stor ressurs til forskning om det ikkje kjem dokumenterbare resultat ut av forskinga. Det er ein liten del av dei tilsette som står for ein stor del av publiseringane. I lengda ser vi det ikkje som rimeleg at dei som yter lite eller ingenting med omsyn til dokumenterte forskingsresultat, skal

FOTO: ÅGE HOJEM/NTNU

■ – Etter mitt syn er det ikkje rimeleg å ha lik forskingsressurs til alle, seier Kari Melby, prarektor for forskning ved NTNU.

FOTO: MENTZ INDERGARD/NTNU

■ Tilsette ved NTNU har i hovudsak lik fordeling mellom forskning og undervisning. Men ordninga står for fall.

ha ein like raus forskingsressurs som dei som dreg det tyngste lasset. Dette gjeld ikkje berre ved NTNU, men ved alle institusjonane i Noreg.

– Altså blir det meir til dei beste og mindre til dei middelmåtige?

– Ja, nokon kan få mindre og nokon meir. Eg trur vi må ta innover oss at vitskapleg tilsette har styrken sin på ulike felt. Nokre er veldig gode til å undervise, og ønskjer å forske mindre.

– Så ordninga står for fall?

– Utgangspunktet er like stor ressurs til forskning og undervisning. Då er det viktig at dei som bidreg lite, kan forske meir. Desse spørsmåla må løysast på instituttnivå. Men etter mitt syn er det ikkje rimeleg å ha lik ressurs til alle, seier Melby.

– PRESSET BLIR IKKJE MINDRE

Høgskolen i Gjøvik (HiG) er éin av høgskolane som NTNU skal fusjonere med. Der har dei tilsette inga fast ordning for tildeling av tid til FoU, men alle får ti prosent til eigenutvikling. Dei som forskar mykje, får gjerne tildelt forskningstid etter søknad, men her er ingen klar regel.

Steinnes ved NTNU er skeptisk:

– Rektor ved NTNU har lenge sagt at forskningstida vil bli meir differensiert. Han har vore temmeleg tydeleg på at det ikkje er sikkert vi ville ha behalde den norma for forskningstid vi har i dag, sjølv om vi hadde gått vidare aleine. Men presset som alt er der, blir ikkje mindre med fusjonane. Det blir trykk på alle frontar når alle system skal spikrast på nytt. Tid til forskning er eit kjernepunkt. Det handlar ikkje

minst om kvalitet i forskinga, noko som var ein av hovudgrunnane for heile strukturprosessen.

VIL RAMME KVALITETEN

Han får støtte frå Petter Aaslestad, leiar i Forskerforbundet.

– Ordninga med 50 prosent forskning og 50 prosent undervisning for førsteamanuensar og professorar er eit viktig grunnlag for å halde ved lag kvaliteten i akademien. Redusert forskningstid vil også kunne ramme kvaliteten på den forskingsbaserte undervisninga, seier Aaslestad.

Han meiner likevel ordninga bør vere fleksibel.

– Det bør vere rom for individuelle avtalar, slik at dei tilsette i periodar kan forske meir eller mindre, etter avtale med instituttleiaren.

– Ifølgje Melby står ein liten del av forskarane for det meste av produksjonen?

– Det er ikkje all forskingsproduksjon som blir målt. Ein god del av produksjonen ligg i grenseland mellom forskning og formidling. Om ein rettar forskinga berre mot publisering i prestisjegjevande tidsskrift, vil det ramme kreativiteten. Forskarane skal kunne bruke forskningstida til å prøve og feile. Vi må ikkje få eit for strengt kontroll- og måleregime. Ordninga vi har, med lik fordeling til forskning og undervisning, er ein garantist for akademisk fridom, meiner han.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

TROR PÅ RUSSISK REKTORKOLLEGA

Det finner ikke sted noen forfølgelse av homofile ansatte, sier universitetet i Narfu. Rektor ved Universitetet i Tromsø velger å tro på samarbeidspartnerens ord.

– Jeg tok dette nylig opp med rektor og viserektor for internasjonalt samarbeid ved Narfu. Vi diskuterte artiklene i de siste numrene av Forskerforum, som de kjente godt til. De forsikret meg om at det ikke fant sted noen diskriminering på bakgrunn av seksuell legning på Narfu, og at oppsigelsen det var snakk om, hadde andre grunner, sier rektor Anne Husebekk ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.

Bakgrunnen for samtalen mellom rektorene var Forskerforums artikler om påstått trakassering og forfølgelse av ansatte ved Northern (Arctic) Federal University (Narf) i Arkhangelsk. Tre ansatte mener at deres engasjement i homo-organisasjonen Rakurs har ført til reaksjoner som strekker seg fra advarsler til avskjed. Universitetet har senere benektet anklagene både overfor Forskerforum og Anne Husebekk.

CODE SAMARBEIDSPARTNERE

– Jeg spurte også om de ansatte hadde noen restriksjoner rundt det å være aktiv i foreningen Rakurs. De sa at de hadde ingen betenkeligheter med hva folk gjorde på fritiden, og understreket

igjen at det var ingen jobbdiskriminering på bakgrunn av legning, sier rektor Anne Husebekk.

Hun forteller at hun velger å tro på den russiske rektorens fremstilling av saken.

– De er gode samarbeidspartnere og kollegaer for oss, så jeg velger å tro på det de sier. Selvfølgelig er jeg klar over det offisielle synet på homofili i Russland, og jeg er ikke naiv med tanke på at universitetene må følge den offisielle politikken til presidenten. Men jeg må stole på folk som sitter på kontoret mitt og forteller en historie.

KAN SKAPE FLERE PROBLEMER

Leder av Komité for kjønnsbalanse og mangfold i forskning og styremedlem ved UiT Curt Rice tok i februar opp saken i universitetsstyret. Han hadde i forkant av møtet foreslått å holde et seminar i samarbeid med Narfu om behandling av homofile på arbeidsplassen.

– Min oppfordring til rektor var å bruke den ekspertise om Russland som finnes ved UiT. Etter at jeg selv hadde snakket med noen av disse ekspertene, ble jeg mer utrygg på et slikt seminar. Det er mulig at det skaper flere

problemer for homofile individer der, sier Rice.

– Hvorfor vil det kunne være problematisk?

– Å trekke problemstillingen frem i lyset vil muligens ha motsatt effekt og bare inspirere til enda mer fokusert arbeid for å få den gruppen bort.

HÅRFIN BALANSE

Universitetsstyret diskuterte også hvordan universitetet skal reagere dersom det dukker opp flere liknende historier.

– Da vil jeg ta det opp med ledelsen igjen, og så må vi vurdere hva som er neste steg. Å være klar på norske verdier og holdninger, og diskutere det med russiske ledere, er i utgangspunktet en bedre metode enn å boikotte eller avslutte langvarig samarbeid, sier Husebekk og legger til:

– Det er en litt komplisert øvelse på den ene siden å ha et tillitsfullt forhold og et godt akademisk miljø, og på den andre siden å bli konfrontert med forhold som kan være uforenelig med våre etiske standarder.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

NORSK-RUSSISK SAMARBEID I STORTINGET

Erna Solberg tok opp russisk forfølgelse av homofile akademikere i Stortingets spørretime.

– Rektor ved Norges arktiske universitet fortalte meg at det er litt vanskelig å møte en universitetsledelse som altså har sørget for at homofile ansatte blir sagt opp, slik hun gjorde under Arctic Frontiers-konferansen. Da er det noen utfordringer.

Det sa statsminister Erna Solberg under Stortingets ordinære spørretime 11. februar. Bakgrunnen for saken er Forskerforums artikler om tre russiske universitetsansatte ved Northern (Arctic) Federal University (Narf) i Arkhangelsk.

På spørsmål fra Anniken Huitfeldt (Ap) om hva statsministeren vil gjøre for å styrke samarbeidet og dialogen i nord, trakk Solberg frem Narfu som et eksempel på utfordringer.

– Vi er nødt til å stå opp for disse menneskerettighetsspørsmålene hver gang vi møter Russland, og det skaper av og til noen utfordringer i dette samarbeidet, sa hun.

Rektor ved Universitetet i Tromsø, Anne Husebekk, setter pris på at statsministeren har tatt opp saken. Hun presiserer likevel at

Statsminister Erna Solberg tok opp diskriminering av homofile universitetsansatte som en utfordring ved det norsk-russiske samarbeidet.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

hun ikke opplever det som problematisk å ta opp saken med sine russiske kollegaer.

– Å formidle vårt syn på denne saken er ikke vanskelig, men for dem er det sikkert

komplisert å bli konfrontert med denne saken. Det har jeg all grunn til å tro, sier hun.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

UNIVERSITETSMUSEUM I SKVIS

– Gåveforsterkingsordninga er berre eitt døme på korleis universitetsmusea fell utanfor, seier museumsdirektør ved UiO.

– Universitetsmusea er i dag dårlegare stilte enn museum under Kulturdepartementet. Fleire tiltak som Kulturdepartementet har sett i gang for å betre økonomien ved musea, får ikkje universitetsmusea nytte godt av, seier Arne Bjørlykke, direktør ved Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo (UiO).

I ein kronikk i Klassekampen 6. februar 2015 skriv Bjørlykke, UiO-reaktor Ole Petter Ottersen og direktør Håkon Glørstad ved Kulturhistorisk museum at universitetsmusea fell mellom alle stolar. Universitetsmusea passar ikkje inn i finansieringssystemet ved universiteta, og fordi musea er eigd av Kunnskapsdepartementet (KD), får dei heller ikkje ta del i mange av tiltaka Kulturdepartementet har innført for sine museum.

– Gåveforsterkingsordninga er berre eitt døme på korleis universitetsmusea blir skvisa ut. Berre museum som ligg under Kulturdepartementet, får nytte godt av ordninga, der gaver til musea utløyser ekstra midlar. Ved universiteta er det berre gaver til forskning som kan utløyse gåveforsterkingsmidlar.

IKKJE KULTURMOMS

Bjørlykke viser også til at det berre er museum under Kulturdepartementet som får såkalla kultur moms på åtte prosent og momsfrítak på kjøp av varer og tenester.

– Universitetsmusea fell utanfor også her. Dette må KD gjere noko med. Det burde ikkje spele noka rolle kva for departement ein høyrer til, berre ein oppfyller visse kriterium.

– Så du meiner universitetsmusea har det verre?

– Ja, vi har jo det. Om ein samanliknar kor

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Det burde ikkje spele noka rolle kva for departement ein høyrer til, seier museumsdirektør Arne Bjørlykke.

mykje Kulturdepartementet løyver til musea sine, med det KD gjev til universitetsmusea, er det klart at musea under Kulturdepartementet kjem betre ut.

HAR BETRE TRU PÅ KD

Torill Gjelsvik, konstituert direktør ved Agder naturmuseum og botaniske hage, kjenner seg ikkje att i framstillinga.

– Vi har ikkje sett mykje til dei løyvingane. Museet har ikkje fått auka tilskott frå Kulturdepartementet på mange år, seier Gjelsvik.

– Men det stemmer at vi som interkommunalt selskap (IKS) får tilbakebetalt moms, og

og den fordelan kjem vi til å miste når vi blir universitetsmuseum under KD.

Agder naturmuseum har nemleg planar om å bli universitetsmuseum under Universitetet i Agder, noko som vil medføre eit skifte av departement.

– Vil økonomien blir betre som universitetsmuseum?

– Vi håpar jo på det. Agder naturmuseum har ikkje akkurat blitt prioritert dei siste åra.

– OGSÅ ANDRE MUSEUM SLIT

Marit Anne Hauan er direktør ved Tromsø Museum og leiar i museumsutvalet i Universitets- og høyskolerådet (UHRM). Ho meiner det blir feil å setje to svake grupper opp mot kvarandre.

– Eg både ser og høyrer at også musea under Kulturdepartementet slit, og at dei manglar midlar til forskning, seier Hauan.

Men ho er einig i at gåveforsterkingsordninga burde femne breiare.

– Politikarane bør ikkje isolere gåveforsterkingsordninga ved universiteta til berre å gjelde forskning, men også gaver til drift, samling og utstyr. Alle museum må finansierast opp, og gåveforsterking er ein av fleire metodar.

– Men er museum under Kulturdepartementet betre stilte økonomisk?

– Det kan eg ikkje svare på utan ein grundig analyse av budsjetta. Men det som er klart, er at musea må få betre finansiering, så ikkje viktig kulturarv og naturarv skal gå tapt.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

ØNSKJER TELJEKANTAR FOR MUSEA

– Når universiteta blir stadig meir økonomisk avhengige av insentivordninga for forskingspublisering, vil det gå ut over universitetsmusea, seier Arne Bjørlykke, direktør ved Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo (UiO).

I innstillinga frå ekspertutvalet som har vurdert ny finansieringsmodell for universitet og høyskolar, blir det foreslått at løyvingane som er avhengige av resultat, bør ligge på same nivået som i dag. Bjørlykke meiner difor det er på tide å etablere ei form for insentivordning også ved universitetsmusea.

– Både besøkstal og talet på objekt i magasinet kan vere moglege teljekantar. På denne

måten kan departementet bidra til å heve kvaliteten på samlingar og utstillingar, seier han.

Generalsekretær Liv Ramskjær i Norges museumsforbund seier finansieringa av universitetsmusea bør styrkast, slik at dei ikkje tapar kampen om auka ressursar internt i universiteta.

– Intensivordningar som gjev musea uttelling for godt museumsarbeid, kan difor vere gode tiltak, seier ho.

Marit Anne Hauan i UHRM seier ho ikkje finn enkle metodar for insentiv til museum.

– Ein kan kome til å gløyme kvalitet for kvantitet.

**Over 60 000 nordmenn rammes
av alvorlig sykdom hvert år
- og sykdom rammer som regel
også økonomien**

Med forsikringen Kritisk sykdom
slipper du å bekymre deg for
økonomien i en periode av livet hvor
du trenger alle krefter og energi på å
bli frisk. Forsikringsbeløpet utbetales
allerede 30 dager etter at
diagnosen er stilt.
Utbetalingen er skattefri.

- Som medlem er du allerede forsikret for kr 88 370 (1 G) i tilfelle du blir rammet av Kritisk sykdom*.
- Hvis du ønsker å øke forsikringssummen for kritisk sykdom, kan du kjøpe utvidet frivillig dekning fra 1 G – 7 G.
- Pris pr G fra kr 58 per år for den frivillige tilleggsdekningen.
- Din ektefelle/samboer kan kjøpe tilleggsdekningen til samme gunstige priser som deg som medlem.

* Gjelder for alle som har den obligatoriske forsikringen med reservasjonsrett

Pris per år

Alder	Pris per G per år
18 – 30 år	Kr 58
31 – 35 år	Kr 98
36 – 40 år	Kr 136
41 – 45 år	Kr 233
46 – 50 år	Kr 408
51 – 55 år	Kr 641
56 – 60 år	Kr 1 016
61 – 65 år	Kr 1 564
66 – 70 år	Kr 2 402

Ta kontakt for mer informasjon!

FIRE BLIR ÉIN

STEMTE JA TIL STOR-NTNU

Med knapt fleirtal vedtok styret ved NTNU å slå seg saman med Høgskolen i Sør-Trøndelag, Høgskolen i Gjøvik og Høgskolen i Ålesund. Seks stemte for, medan dei fem tilsettere-representantane var imot fusjonsforslaget. – Eg skulle sjølvstendig helst hatt eit samla styre med meg. Samtidig har eg respekt for at dette er ei komplisert sak med ulike syn i organisasjonen. Vi oppnår ikkje samstemt semje, men no skal vi gjere som best vi kan i arbeidet vidare, sa NTNU-rector Gunnar Bovim til Universitetsavisa.

TRE BLIR ÉIN?

HiOA vurderer fusjon

■ Høgskolen i Oslo og Akershus vurderer å innlemme forskingsinstitutta Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Statens institutt for forbruksforskning (SIFO). Ifølgje avisa Khrono har institutta sjølve foreslått dette. Leiinga ved høgskulen har no gjeve klarsignal til å undersøke om dette er mogleg. – Vi er heilt opne for utfallet. Det kan føre til at vi tilrår leiinga å overta begge, eitt eller ingen av institutta, seier forskingsdirektør Morten Irgens, som skal leie utgreiinga.

PENGESTØTTE

Støttar publisering i opne tidsskrift

■ Forskingsrådet ønskjer meir publisering i tidsskrift som er gratis og fritt tilgjengelege. No lyser dei ut midlar for å dekkje inntil halvparten av forskingsinstitusjonane sine utgifter til slik publisering. Søknadsfristen er 15. april. – Vi veit at institusjonane er inne i ein kostbar overgangsfase der dei både må halde ved lag eit tidsskriftsabonnement og betale for å publisere i tidsskrift med open tilgang. Den nye støtteordninga vår skal gjere denne fasen handterleg for institusjonane, seier administrerende direktør Arvid Hallén.

ENTRAR INTERNETT

Roald Amundsen på YouTube

■ Filmar frå polarområda er blant dei mest etterspurte i Nasjonalbiblioteket sitt filmarkiv, og no er åtte slike filmar å finne på nettstaden YouTube. Fleire av dei er frå Roald Amundsen sine ekspedisjonar til Nord- og Sydpolen. Mellom anna kan du følgje Amundsen og mannskapet då dei i 1911 var dei første på Sydpolen. Du kan også følgje redningsaksjonen for den italienske polfararen Umberto Nobile og følget hans. Dei åtte publiserte filmene er alle stumfilm, med ei samla speletid på nesten tre timar.

FOTO: FLICKR

FOTO: FLICKR

SAMRØYSTES I SOGN

Vil vere åleine

■ Eit samrøystes styre står fast på at Høgskulen i Sogn og Fjordane (HiSF) skal halde fram som sjølvstendig høgskule. – Vi veit best kva HiSF er best tent med, sa styreleiar Heidi-Kathrin Osland på eit møte nyleg. Styret har merka seg at kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen opnar for å bruke tvang. I deira plan B er samanslåing berre aktuelt dersom Universitetet i Bergen er med frå start; dette med sikte på å etablere eit framtidig fleircampusuniversitet på Vestlandet, skriv Sogn Avis.

FOTO: FLICKR

ØKONOMI

Ni av ti forskingskroner er statlege

■ Utgiftene til forskning og utvikling (FoU) ved norske universitet, høgskular og universitetssjukehus utgjorde totalt 16 milliardar kroner i 2013, ifølgje forskingsinstituttet Nifu. Korrigert for løns- og prisstiging gjev dette ein realvekst på knappe tre prosent frå 2012 til 2013. Offentlege kjelder finansierte nesten 89 prosent av FoU-utgiftene. Instituttsektoren opplevde på si side ein realnedgang på 1,3 prosent. Dette kjem av lågare investeringar i utstyr og bygg enn året før, og av nedgang i driftsutgiftene.

FOTO: FRP

SPYDSPISS

Vil lausrive Radiumhospitalet

■ – Radiumhospitalet bør vere eit nasjonalt kompetansesenter, både knytt til utprøvande behandling og til dei vanskelegaste kasusa innan kreft, seier parlamentarisk leiar Harald Nesvik i FrP. Han vil løfte Radiumhospitalet ut av helse-regionssystemet, og meiner at kunnskapen som blir opparbeidd der, bør bli retningsgjevande for all kreftbehandling i Noreg. – Det er allereie eit viktig kompetansesenter, men i dag ligg det innanfor det eine regionale helseføretaket. Vi treng nokon nasjonale spydspissar, seier Nesvik til Dagens Medisin.

TEKNOLOGI

Nytt liv til gammal reknemaskin

■ Ei av verdas største mekaniske reknemaskiner stod ferdig i Oslo i 1938. No skal ho kanskje byggast opp på nytt, i samband med ei utstilling på Teknisk museum, skriv forskning.no. Museet undersøker i 2015 om det er mogleg å få maskina til å fungere igjen. Ho dekte i si tid over 20 kvadratmeter i eit rom på Institutt for teoretisk astrofysikk ved Universitetet i Oslo, og ho vart mellom anna brukt til å utforske planetane sine banar i solsystemet. Maskina kan sjåast som ein forløpar til dagens datamaskiner.

Torbjørn Røe Isaksen kjenner seg ikkje anonym. Her på besøk i Heer barnehage i Drøbak.

FOTO: KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

NY BIBLIOGRAFI

Samisk kunnskap meir tilgjengeleg

■ Den nye utgåva av Samisk bibliografi er lansert av Nasjonalbiblioteket. Her kan ein lett finne fram til det meste som er gjeve ut i Noreg på samisk og om samiske tilhøve sidan 1945, mellom anna bøker, tidsskrift, teikneseriar og musikk. – Vi trur mange vil ha glede av den nye versjonen av bibliografien. Han vil bli eit viktig verktøy for bibliotek, forskarar og utdanningsmiljø, og han er enkel å bruke for alle som er interesserte i det samiske, seier rådgjevar Siri K. Gaski.

FOTO: FLICKR

UKJEND MANN

KVA HEITER HAN, NO IGJEN?

Berre éin av fire veit kva kunnskapsministeren heiter. Det fann Sentio ut då dei på oppdrag frå Norsk studentorganisasjon (NSO) og Khrono stilte spørsmålet i ei undersøking. – Vi skulle ønske han var meir profilert, for det hadde betydd at kunnskapsfeltet òg var viktigare, seier leiar Anders Kvernmo Langset i NSO til Khrono. Torbjørn Røe Isaksen uttaler sjølv at han ikkje kjenner seg anonym, men at han heilt sikkert kan bli enda betre på å profilere regjeringa sin politikk.

Rigger ny

publiseringsplattform

Et designstudio i Oslo leter etter den akademiske publiseringens minste enheter. Målet er å finne en ny type plattform for å bygge tidsskrifter innen alle fagfelt.

AV KRISTIN STRAUMSHEIM GRØNLI FOTO ERIK NORRUD

– Praksis og konvensjoner i forskningsmiljøene er kanskje ikke så lett å påvirke direkte gjennom programvare, men jeg tror det er mulig å la folk oppdage nye måter å formatere og presentere forskningen sin på, sier Simen Svale Skogsrud i Bengler.

Internetrevolusjonen kommer til et tidsskrift nær deg. Joda, vi har hørt om publisering med åpen tilgang og opprøret mot de store, kommersielle utgiverne. Det er nok bare begynnelsen. Har du noen gang undret hvorfor forskningsartikler på nettet fortsetter å se ut som noen har glemt å tørke støv av dem?

Det finnes utnyttede muligheter i mer moderne presentasjonsformer enn den trykksaklignende. Helt vanlige nettbrukere boltrer seg i dem regelmessig – for eksempel med bruk av multimedia, sosiale verktøy, leserinteraksjon og alternative oppbygninger.

Innenfor akademiske publisering er det likevel mye mer enn fantasien som setter grensene. Maler som IMRAD (Introduction, Methods, Results and Discussion) preger for eksempel forskningslitteraturen i økende grad, selv om ikke alle forskere er like komfortable i slike stramme rammer. Multimedia som ikke er enkle grafer eller tabeller, havner gjerne i artiklenes vedlegg.

På den andre siden forsøker noen akademiske nybrottsarbeidere å utnytte det fulle potensialet til internett og den teknologiske utviklingen.

«Prepublisering kan stjele noe av nyhetsverdien.»

SIMEN SVALE SKOGRUD

Webtekster

Den første utgaven av det amerikanske tidsskriftet Kairos kom i 1996, og inneholdt bare webtekster, som den gangen besto av HTML-kode med tekstinhold og noen få lenker. Webdesign har utviklet seg siden, og hver av de fagfelleverderte webtekstene i Kairos har nå en unik form. Tematisk utforsker de skjæringspunkter mellom retorikk, teknologi og pedagogikk.

Tidsskriftet har hele tiden vært åpent tilgjengelig, og er i dag det fremste på sitt felt. Et titalls lignende tidsskrifter knyttet til humaniora og kunst har kommet til, men fremdeles mangler de publiseringssystemer som kan håndtere multimedierikt innhold på en tilfredsstillende måte.

– Vi håndskriver fremdeles i HTML, sier

Cheryl Ball. Hun har vært redaktør for Kairos siden 2001, og er førsteamanuensis i digital publisering ved West Virginia University i USA.

Sammen med Andrew Morrison, professor i interdisiplinært design ved Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO), leder hun et treårig prosjekt som har potensial til å skape en viss omveltning innen akademisk publisering.

Vega Academic Publishing System er navnet på det som skal bli en helt ny type plattform for å bygge opp vitenskapelige publiseringskanaler. Plattformen blir åpent tilgjengelig, og er tilpasset både tidsskrifter, bøker og datasett. Målet er å legge til rette for komposisjon, innsending, redigering, publisering og arkivering av multimedierikt, fagfellevurdert innhold. I tillegg baker designerne inn trender for akademisk praksis på nettet.

Endret landskap

– I mine harde deler av forskningen prøver vi fremdeles å publisere på samme måte som vi gjorde for 150 år siden. Her er det helt opplagt et behov, sier Bjørn Hallvard Samset, fysiker og seniorforsker ved CICERO.

De gamle formatene kan passe perfekt for noen, men landskapet for publisering har endret

– Dersom uttellingen blir den samme i et mer fleksibelt publiseringsystem, er det klart at det er mer attraktivt, sier Bjørn Hallvard Samset.

– Plattformen kan potensielt snu om på hva et vitenskapelig tidsskrift er, og kommer til å åpne muligheter, sier Cheryl Ball, her med Simen Svale Skogsrud.

seg, med mye bredere måter å samarbeide på.

– Artikkelen om oppdagelsen av Higgs-bosonet har rundt 3000 forfattere og er fint skrevet, men for meg dukker det opp tusen spørsmål per linje der. Som forsker vil jeg vite de tekniske detaljene, sier Samset.

Skal han få tak i den informasjonen, må han følge referanselisten, som inkluderer tekniske dokumenter med tusenvis av sider.

– Her er det mange muligheter for endring, sier han.

Selv skulle Samset gjerne publisert mer om metodene han bruker, og gjøre det enklere for andre forskere å grave i dokumentasjonen.

Fysikeren er også oppgitt over systemet for fagfellevurdering, som både er dyrt og tidkrevende.

– Det er fullstendig sprengt. Vi trenger en eller annen fagfellevurdering, men ikke nødvendigvis i den tradisjonelle formen, sier han.

– Ikke fullstendig frislipp

Mengden forskning som publiseres, øker stadig, og en av de store utfordringene er å sørge for at den gode og viktige forskningen ikke forsvinner i mylderet.

– For meg er det viktigste ved publiseringen

at folk skal se resultatene mine, og da er de prestisjetunge kanalene gode, sier Samset.

Han vektlegger også hvordan publisering spiller en viktig rolle ved å tvinge frem en bearbeiding av resultatene til et nyttig format.

– Maler som IMRAD representerer en rigid struktur som gjør at jeg må tenke gjennom helheten og logikken. Den prosessen er ganske nyttig. Derfor tror jeg ikke vi kan ha fullstendig frislipp av formater, men det behøver heller ikke være det gode gamle, sier fysikeren.

Vega Academic Publishing System

- Utvikles av forskere ved Arkitekt- og designhøgskolen i Oslo og West Virginia University i USA, sammen med designstudioet Bengler i Oslo.
- Første versjon skal være klar i løpet av tre år, og blir åpent tilgjengelig.
- En stiftelse vil bli satt opp for å forvalte kodebasen.
- Prosjektside: <http://vegapub.com>

Å bruke multimedia trenger ikke være så forskjellig fra å bruke figurer, tror han.

– Det finnes alltid mange anledninger til å bruke både lyd og bilde, for eksempel kan videoer av instrumentene være nyttig som dokumentasjon. Vitenskapens struktur kan oppsummeres i hva vi lurte på, hvordan vi gikk fram, hva som ble resultatet og hvordan vi tolker det. Alt som hjelper oss med å dokumentere dette, vil være nyttig, sier Samset.

Form og innhold

– Jeg mener ikke at alle bør bruke multimedia i akademisk publisering, for det kompliserer prosessene, men jeg vil spørre: Med mulighet til å publisere i hvilken form som helst – hva er den beste måten å legge frem arbeidet på? spør Ball.

Det nye systemet skal bygges fra grunnen av. Muligheten for å utvide allerede eksisterende åpne plattformer har blitt utforsket. Open Journal Systems (OJS) er fundamentet for mange av dagens tidsskrifter med åpen tilgang. I et forprosjekt i 2010 fant Ball ut at denne plattformen er for vanskelig å modifisere til å bli kompatibel med god multimedia-publisering.

– OJS er et trykksakliggende system med en arkitektur som kunne ha vært mer fleksibel.

Det kunne også hatt et mer prosessorientert perspektiv på publisering av multimedia, forklarer Morrison.

Et viktig fokus i utviklingen av Vega blir nettopp arbeidsflyten for multimedierikt akademisk stoff.

– I den tradisjonelle arbeidsflyten separeres form og innhold, sier Ball.

For eksempel blir tekst kopiert ut og limt inn i et tekstbehandlingsprogram for redigering. Dette settes deretter tilbake i et design. Med på veien følger gjerne usynlig kode som kan skade layout og produksjon. Multimedieelementer, som for eksempel video, blir kanskje ikke redigert i det hele tatt.

Planen er at Vega skal bli det første systemet i sitt slag som er bygd rundt konseptet med å redigere form og innhold sammen.

– Vi ønsker å bygge inn verktøy som hjelper med å sette sammen og redigere denne typen stoff, for eksempel videoredigering som er enkel å bruke, sier Ball.

– Tidsskriftene som tar i bruk plattformen, vil kunne bevege seg i nye retninger, eller skales til mer tradisjonelle formater, sier Morrison.

«Vi trenger en eller annen fagfellevurdering, men ikke nødvendigvis i den tradisjonelle formen.»

BJØRN HALLVARD SAMSET

For alle fagfelt

Selv om prosjektideen vokste frem fra noen tidsskrifters radikale tilnærming til akademisk publisering innen humaniora, ble det raskt klart at lignende behov også eksisterer i de andre fagdisiplinene.

– Dette blir ikke et system som er vektet mot det ene eller andre miljøet. Det er ment for alle fagfelt, sier Simen Svale Skogsrud i designstudioet Bengler. Selskapet er blant annet kjent for å ha utviklet nettsamfunnet Underskog.

Her skal designere og programmerere utvikle Vega, og Bengler får derfor mye av prosjektmidlene på én million dollar, som forskerne nylig fikk tildelt fra amerikanske Andrew

W. Mellon Foundation.

– Mye av den gode praksisen for dialog og smidig samarbeid fra nettet forøvrig er i ferd med å sette sitt preg på akademisk kommunikasjon. Det har startet i de hardeste naturvitenskapene, men vi jobber ut fra at dette er hele feltets skjebne, sier Skogsrud.

Prosjektpartnerne er allerede godt i gang med å kartlegge trender innen moderne og fleksibel akademisk publisering.

– Vi studerer den nye akademiske praksisen og tjenestene som vokser fram rundt den. Vi skal ikke løse alt, men vi skal plassere Vega som en god brikke i utviklingen, sier Skogsrud.

I tillegg til økende bruk av multimedia trek-

I den tradisjonelle arbeidsflyten separeres form og innhold, sier Cheryl Ball.

ker han frem publisering av rene datasett eller modeller, åpnere prosesser for fagfellevurdering både før og etter publisering, verktøy for faglige nettverk og systemer som automatisk registrer tilbaketreking av artikler.

Et møtested

Selv store og prestisjetunge tidsskrifter som Nature krever nå at forskere som publiserer, skal gjøre dataene sine tilgjengelige for andre på forespørsel. Slik skal det være mulig å ettergå og reprodusere forskningsresultatene.

– Vi tenker at dette kan gjøres enklere ved å publisere datasett og andre tilliggende objekter i samme system, sier Skogsrud.

Videre kan programtillegg (plug-ins) gjøre det mulig å utforske og skrape i overflaten på dataene i selve publikasjonen.

Vega skal også gjøre det mulig å velge åpen fagfellevurdering både før og etter publiseringen. Dette foregår i dag i ulike fora på nettet. På flere naturvitenskapelige fagfelt har det lenge vært vanlig å legge artikler ut på nettstedet arXiv. org før formell publisering.

Det er også opprettet flere nettsteder spesielt tilpasset til faglige diskusjoner av artikler etter publisering, som for eksempel PubPeer.com, Publons.com eller JournalReview.org. Noen tidsskrifter har allerede formalisert slik fagfellevurdering.

– Prepublisering kan stjele noe av nyhetsverdien. Om jeg drev et tidsskrift, ville jeg være opptatt av hele prosessen og legge til rette for at tidsskriftet selv er et møtested for å diskutere forskningen hele veien, sier Skogsrud.

Løsninger med verifisering av fagpersoner eller moderering av bidrag kan sørge for at diskusjonene blir gode og relevante.

– Gradvis åpnere prosesser for fagfellevurdering er noe som har pågått i flere tiår på enkelte fagfelt, sier Ball.

Definerer fellestrekk

For å oppnå fleksibilitet og skape ny funksjonalitet må designerne i Bengler definere et sett med fellestrekk for alle akademiske publiserte objekter og gjøre formelle generaliseringer.

– Vega må basere seg på et felles rammeverk for alt som publiseres. Dette innebærer et slags språk for å beskrive innholdet, med for eksempel struktur, figurer, fotnoter, billedtekster, krediteringer, sitering, formler, referanser eller lignende. Elementer av dette må vi beholde, selv om det som publiseres, blir presentert som et dataspill eller en interaktiv lydopplevelse, sier Skogsrud.

Målet er å tilrettelegge for akademisk publiseringsspraksis innenfor videre rammer. Et eksempel kan være å referere til, eller kommentere, bestemte steder i en video eller et spill.

– Vi får også mulighet til å gi tidsskriftene stor kontroll over hvordan artiklene presenteres på nett, og for visse medieformer vil vi mer eller mindre automatisk kunne omformater dem for trykk, sier Skogsrud.

Han tror en eller annen form for tekst uan-

sett må være knyttet til det som skal publiseres – for eksempel i form av et omslag, sammendrag eller metodeinformasjon.

Profesjonalisering

– Det skjer veldig mye innen akademisk digital publisering akkurat nå, sier Nils Ivar Lahlum. Han er prosjektleder for idunn.no, som er Universitetsforlagets plattform for tidsskrifter på nett.

Han beskriver en profesjonalisering hvor den tekniske infrastrukturen har blitt veldig viktig, og hvor de store aktørene investerer mye penger.

– En million dollar kan føre et godt og innovativt prosjekt langt på vei, sier han.

En av nysatsingene for idunn.no er bøker. Lahlum tror bøkene vil følge etter tidsskriftene i den tekniske utviklingen.

– Universitetsforlaget satser også på publisering med åpen tilgang, både for tidsskrifter og bøker. Vi ser at det er på dette området de største ideologiske endringene skjer, sier han.

Ellers er aktiviteten på idunn.no i stor grad avhengig av hva som skjer i tidsskriftene.

– Vi jobber med det forfatterne og tidsskriftredaksjonene produserer, så om det kommer multimedieinnhold, vil vi se på hvordan vi kan løse det. Vi har en plattform som er laget for å være helt åpen for nye utviklingsmuligheter, sier Lahlum.

Selv om han ikke har registrert noe særlig eksperimentering med formatene under Universitetsforlagets paraply, tror han at dette er noe som kommer.

– Spesielt på fagfelt hvor man jobber mye med multimedia, for eksempel innen medieforskning eller tekniske fag, sier han.

– Vil appellere til mange

Ball lar seg ikke skremme av de store utgivernes budsjetter for digital utvikling.

– De kommersielle publiseringsshusene er oppsvulmede saker. En million dollar er ikke noe å fnyse av. Det blir ikke et system som alle liker med én gang, men det blir fleksibelt og kommer til å appellere til mange redaktører, publisister, konferanseverter og forfattere, fordi det vil tilby den mest omfattende muligheten for akademisk publisering, sier hun.

Hvordan ønsker du at formatene endrer seg i framtida?

JILL WALKER RETTBERG
Professor i digital kultur,
Universitetet i Bergen

– Jeg tror de allerede har endret seg: Vi utveksler nå faglige ideer, argumenter og resultater i blogger og sosiale medier, åpne nettbaserte forsker-drevne tidsskrifter og korte, raskt publiserte bokformater. Dette kommer vi til å se mer av.

INGVILL RASMUSSEN
Førsteamanuensis,
Institutt for pedagogikk,
Universitetet i Oslo

– Jeg ønsker at tilgangen til oppdatert forskning ikke skal være begrenset av dyre lisenser på tidsskrifter. Fagfellevurderingen kan bli bedre og mer transparent. Nye digitale formater gir nye muligheter, men praksiser tar tid å endre.

BENTE R. ANDREASSEN
Bibliotekdirektør, Universi-
tetsbiblioteket i Oslo

– Det må være et ønske for fremtiden å utnytte alle muligheter ved digital publisering, og integrere lyd, bilde, film, 3D, simulering og så videre. Vi må ha formater som kan brukes på alle plattformer. Forskingen må la seg dele og være mulig å finne igjen.

I første omgang tror hun plattformen vil tiltrekke seg nye og eksperimentelle tidsskrifter. Etter hvert som åpen tilgang blir viktigere, kommer også mer prestisjetunge tidsskrifter utenfor de store publiseringsshusene til å se seg om etter gode plattformer. ■

Den akademiske publiseringens historie

– Forandring er en ganske konstant ting, også innen akademisk publisering, sier historiker Magne Njåstad ved NTNU.

De vitenskapelige tidsskriftene har røtter tilbake til de europeiske vitenskapsakademiens skrifter. Royal Society i London var først ute i 1660-årene. I Norge var Det Trondhiemske Selskab på plass i 1760.

På 1800-tallet gikk utviklingen i retning av mer fagspesifikke tidsskrifter, knyttet til gjen-

nombruddet for det forskningsbaserte universitetet. I norsk sammenheng var Historisk tidsskrift ett av de første.

– Her var man ikke særlig plaget av malstyring – én artikkel kunne være på alt mellom 4 og 200 sider, sier Njåstad.

Fra 1960-årene begynte kommersielle publisister å ta over tidsskriftene. Bevegelsen mot mer åpen tilgang begynte allerede før internett.

DANMARK

INGEN KVINNE, INGEN ANSETTELSE

Københavns universitet har fått dispensasjon fra dansk likestillingslovgivning til å prøve ut et nytt grep. For å bøte på den skjeve kjønnsbalansen blant ansatte har universitetet fått tillatelse til å stille krav til kjønnsfordeling blant jobbsøkere. Fra nå av må det være minst én person av hvert kjønn blant søkerne til en vitenskapelig stilling før den kan besettes, skriver danske Universitetsavisen. I dag er kun 23 prosent av professorene ved universitetet kvinner og 35 prosent av lektorene. Det nye regelverket innebærer også at det skal være lik kjønnsfordeling i alle bedømmelses- og ansettelsesutvalg.

SVERIGE

Mer fast finansiering

■ Midlertidig ansatte forskere på Chalmers tekniska högskola i Göteborg skal få en høyere andel fast finansiering, skriver fagbladet Universitetsläraaren. Midlertidig ansatte har i dag rundt ti prosent av lønnen sin fra basisbevilgningen, mens forskeren må hente inn resten selv fra eksterne bidragsytere. Basisandelen av lønnen skal økes til 75 prosent. – Vi vil stimulere til forandring og nyskapende forskning. Om man har trygghet i ansettelsesforholdet, regner vi med at man får bedre forutsetninger for å ta større risiko og være litt mer vågal i sin forskning, sier prorektor Mats Viberg.

FOTO: FLICKR

DANMARK

Frikjent for forskningsjuks

■ – Jeg kan ikke si annet enn at jeg er utrolig glad og lettet. Det sier professor Bente Klarlund Pedersen til danske Universitetsavisen etter at hun ble frikjent for anklager om forskningsjuks 18. februar. Pedersen gikk selv til sak mot Udvalgene vedrørende Videnskabelig Uredelighed (UVVU) for å omstøte avgjørelsen om at hun hadde begått «vitenskapelig uredelighet». Østre Landsrett ga henne medhold og idømte UVVU saksomkostninger på 400 000 kroner.

FOTO: FLICKR

INDIA

Stillinger står tomme

■ Indiske universiteter og høyskoler mangler rundt 40 prosent av det vitenskapelige personalet det er behov for, skriver The Times of India. Ifølge professor B. Ventakesh Kumar ved Tata Institute of Social Sciences er årsaken todelt: Statlige myndigheter har ikke råd til å ansette flere, og universitetene finner ikke nok kvalifisert personell. Det pekes også på at undervisning har for lav status til at nok søker seg til en karriere innen utdanning.

EUROPA

Frykter forskningskutt

■ Det europeiske forskningsprogrammet Horisont 2020 kan stå overfor omfattende kutt, med alvorlige konsekvenser for europeiske forskningsmiljøer. Det frykter sammenslutningen av britiske universiteter Universities UK etter et forslag i EU-kommisjonen. Forslaget vil dirigere penger fra Horisont 2020s budsjett på 70 milliarder euro til et nyopprettet fond for strategiske investeringer. – Det kan skade hele det europeiske forskningssystemet, advarer leder og universitetsrektor Christopher Snowden.

EGYPT

Professorer kan sparkes

■ Egypt har vedtatt en lovendring som gir rett til å avskjedige universitetsansatte som deltar i politiske aktiviteter på campus, skriver avisen Daily News Egypt. Ifølge en uttalelse fra president Abdel Fattah Al-Sisi (bildet) vil vitenskapelig ansatte også bli avskjediget dersom de deltar i, igangsetter eller bidrar til vold eller opprør på universitetets område. Professor ved Kairo universitet Hany Al-Hosseiny sier til avisen at lovendringen fremstår som en videreføring av myndighetenes behandling av universitetene som «en sikkerhetsrisiko».

FOTO: FLICKR

Barack Obama ønsker at studenter fra familier som tjener under 200 000 dollar i året, skal få gratis høyskoleutdanning om de har gode nok karakterer.

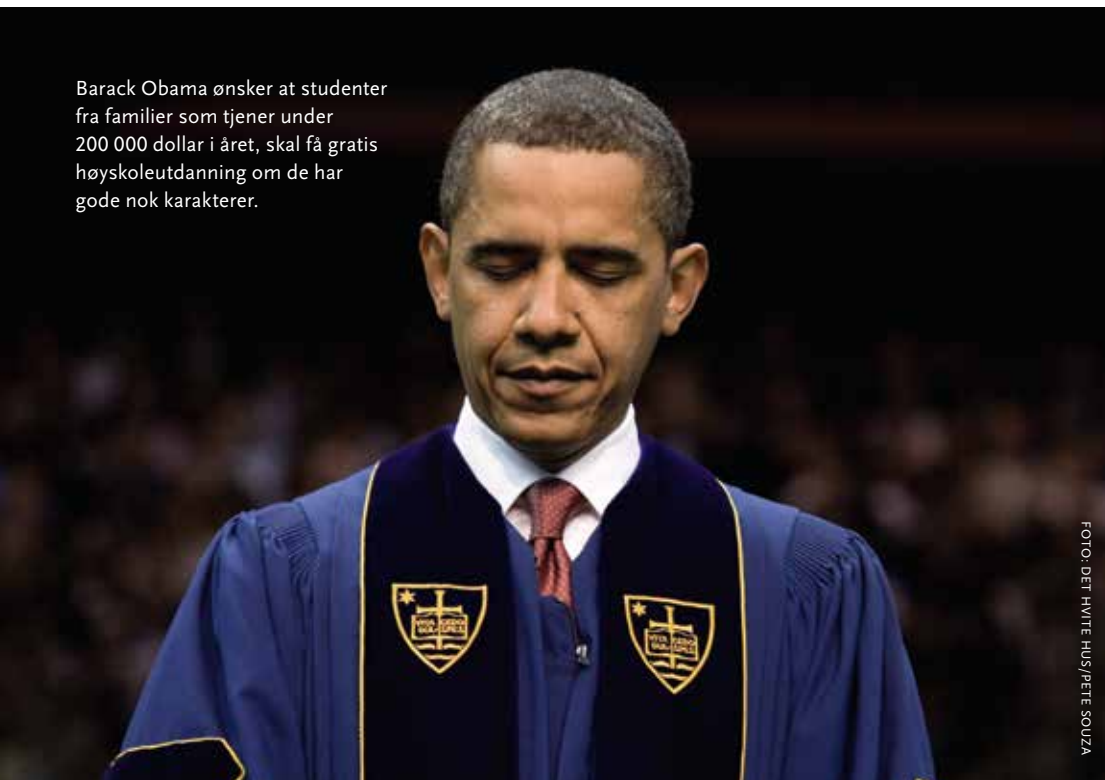

FOTO: DET WHITE HUS/PETE SOUZA

USA

MER GRATIS UTDANNING

President Barack Obama oversendte i februar et budsjettforslag til kongressen som innebærer flere endringer for høyere utdanning. Forslaget inkluderer blant annet en økning til gratis statlig utdanning for spesielt velkvalifiserte studenter fra familier med lav og middels inntekt. Det foreslås også skatteletter til institusjoner som utdanner flere studenter fra lavinntektsfamilier. Det er ventet stor motstand fra republikanerne mot forslag som innebærer økte offentlige utgifter, men forslag som bidrar til forenkling og avbyråkratisering, kan få støtte, skriver Times Higher Education.

SVERIGE

Forskere får opphold

■ – Jeg har jobbet i åtte av de ti årene jeg har bodd i Sverige, i hovedsak for den svenske staten. Likevel har jeg ikke kunnet få permanent oppholdstillatelse. Det har vært et idiotisk system, sier den amerikanske doktorgradskandidaten Eric-Oluf Svee til Universitetsläraren. Doktorgradskandidater har nemlig vært klassifisert som studenter. I motsetning til arbeidstakere som er i jobb i mer enn fire år, har ikke studenter hatt rett på opphold. Nå er imidlertid reglene endret til at også doktorgradsarbeid skal kvalifisere. – Men implementeringen har ikke gått bra, sier Svee, som må vente i ti måneder på å få svar på sin søknad om oppholdstillatelse.

STORBRITANNIA

Valgkamp om studieavgifter

■ Ledende britiske universiteter er bekymret for at studieavgifter skal bli en valgkampsak i det kommende parlamentsvalget i mai. Partiet Labour vurderer å gå til valg på å kutte studieavgiftene med en tredjedel, fra rundt 9000 pund til 6000 pund i året. Det tilsvarer et kutt fra rundt 104 000 til 70 000 kroner. Universitetsledere har i et åpent brev til Labour-leder Ed Miliband advart mot forslaget. De mener det er usannsynlig å kunne erstatte tapet, som vil dreie seg om ti milliarder pund, eller rundt 116 milliarder kroner.

FOTO: FLICKR

Haugli mener Norge kan bli et foregangsland med «smarte byer», og tjene penger på kunnskapen – så fremt staten går foran og skaper etterspørsel.

Håkon Haugli tror kunnskapsarbeidere kan redde den norske økonomien –
så fremt vi slutter å sløse med gode ideer.

BEKYMRA OPTIMIST

HÅKON HAUGLI | Direktør i Abelia
i samtale med Bår Stenvik. Foto: Erik Norrud

Håkon Haugli¹ setter seg ned i foajeen i Næringslivets hus, det gamle Elkem-bygget på Majorstua. Foran seg på bordet legger han en gammeldags linjert notatbok. Ikke nødvendigvis hva man kunne forvente av Abelia-lederen, som det siste året til stadighet har ytret seg om teknologi, IKT og innovasjon.

– Alle her ler av meg fordi jeg er så low tech. Men jeg har aldri helt blitt fortrolig med den digitale notatboken. Jeg liker å bla fram og tilbake, og den fysiske erfaringen av å skrive. Det er jo også et samspill mellom det fysiske og læring.

Litt som Norges framtidige økonomi og arbeidsliv, kunne man si. Hvis vi skal leve av kunnskap i framtida, og det virkelig er «den nye oljen», må vi forholde oss til et internasjonalt kunnskapsmarked i konkurranse med indiske ingeniører og kinesiske programmerere – noe ganske annet enn en håndfast, lokal råvare.

– På hvilke områder kan vi nordmenn konkurrere i framtida som kunnskapsarbeidere?

– Et opplagt område er kunnskapsnæringer som er knyttet til naturressursene. Marin og maritim kompetanse har Norge levd av i generasjoner, og det kommer vi til å fortsette med. I tillegg har vi utnyttede muligheter innen skog og bioøkonomi. Borregaard er en fantastisk historie, hvordan det har utviklet seg fra et tradisjonelt treforedlingsfirma til det raffinerte det er i dag. Ett av mange produkter de lager, er vanillin, vaniljesmak som selges i hele verden, produsert av norsk gran. Produktene er selvfølgelig viktige, men vi lever primært av kunnskapen om hvordan man skal gjøre det. Det er for eksempel ikke oljen i seg selv som har vært avgjørende, men at vi skjønnte hvordan vi skulle få den opp fra havbunnen og ut i et marked.

Haugli kommer til intervjuet rett fra et frokostmøte han har ledet om miljø, teknologi og næringsliv, sammen med blant andre miljøstiftelsen Zero og SV-politiker Snorre Valen.

– Jeg er optimist, men jevnt over bekymret. Jeg er ikke overbevist om at vi vil komme gjennom denne omstillingen på beina, det blir en veldig tøff overgang. Dette oljeprisfallet er bare en liten påminnelse om det vi vet kommer: en betydelig omstilling av det norske samfunnet, drevet fram av at oljeressursene ikke er evigvarende, og av at klimaet vårt ikke tåler den belastningen som en fossil brensløkonomi legger på oss. Jeg holdt nylig et innlegg på Lerchendal-konferansen², der jeg sa at smarte byer er vår tids Bergensbane. Det er vår generasjons store løft, og å bygge dem krever et stort samarbeid mellom lokale og sentrale myndigheter, en arbeidsstokk som kan gjøre den store ombyg-

– Den offentlige forskningsinnsatsen i Norge er på høyt nivå, men i næringslivet er den lav.

gingsjobben – og selvfølgelig teknologi og kunnskapsmiljøer. Smarte byer kan også bli norsk eksportvare. Vi har eksportert strøm i lang tid, vi kan mye om energi, så Norge er unikt plassert for å koble nettet og høyteknologi sammen med strøm.

Forskningsrådets nye hovedstrategi har vært ute på høring, og i Forskerforum 1/15 ga flere aktører fra forskningsmiljøet uttrykk for at de ønsket mindre styring fra Forskningsrådet. Ole Petter Ottersen, rektor ved Universitetet i Oslo, uttalte at institusjonene «trenger mer strategisk handlingsrom. Vi trenger ikke – og skal ikke ha – et forskningsdirektorat». Ikke lenge etter svarte Håkon Haugli og Abelia med en kronikk i Aftenposten hvor de mente at «samfunnets behov bør styre forskningsmidler».

Hva blir det mest innovasjon av, målretting eller forskerinitiativ, konkurranse eller basisbevilgninger og grunnforskning? Mange har fremhevet konkurranse som drivkraft for nye ideer, men vektige motstemmer finnes også, for eksempel professor Mariana Mazzucato, som i sin bok *The Entrepreneurial State* påpeker hvordan store innovasjoner ofte har kommet som resultat av langsiktig grunnforskning eller bieffekter av kontroversielle statlige satsinger.

– Hvis forskningsmidlene skal styres målrettet, vil de da i større grad overføres til den oppdragsbaserte instituttsektoren? Kan det på sikt utarme innovasjonen som springer ut av den frie forskningen?

– Jeg mener vi må gjøre mer av begge deler. Målretting av forskningsmidler er en overordnet tematisk prioritering, og innenfor disse temaene finansierer Forskningsrådet alt fra grunnforskning til anvendt forskning og bedriftsintern forskning og over mot innovasjon. Vi trenger spillet mellom grunnforskning og anvendt forskning, og det er viktig at forskjellene ikke utviskes. Årsaken til at vi vil kanalisere forskningsmidlene gjennom Forskningsrådet i åpen konkurranse, er at verdensledende miljøer må utvikles innenfor viktige områder som samfunnet har bruk for. Konkurranse virker også innenfor forskning – det gir muligheter for å synliggjøre ulike tilnærminger til samme problem.

– Hvordan mener du at det er fare for at forskjellene utviskes?
– Grunnforskningen er drevet av en oppriktig, fantastisk nysgjerrighet og faglig utvikling. Forskningsinstituttene er markedsnære og leverer i åpen konkurranse. Poenget er at ikke alle skal gjøre alt, men at samarbeid mellom komplementære forskningsmiljøer kan gi best mulig kvalitet, relevans og ressursutnyttelse. Både grunnforskning og anvendt

¹ Direktør i Abelia, NHOs organisasjon for kunnskapsbedrifter. Født 1969, utdannet jurist. Har tidligere jobbet for konsultentselskapene ISCO Group og McKinsey, forsikringselskapet Gjensidige, og vært stortingspolitiker for Arbeiderpartiet.

² En konferanse om kunnskap, forskning og innovasjon for økonomi og samfunnsutvikling, arrangert av NTNU, SINTEF, Norges Forskningsråd og Tekna.

forskning er viktig, men for begge områder er det viktig å styrke de beste forskningsmiljøene og de beste prosjektene.

Haugli mener at Norge i dag «sløser med gode ideer»:

– Norge skårer veldig bra på forskningskvalitet i EUs Innovation Scoreboard, men vi er dårlige på kommersialisering. Ifølge NTNU Technology Transfer produserte de i 2013 i underkant av 600 forskningsbaserte ideer som hadde kommersielt potensial. 20–30 av dem ble vurdert i FORNY-programmer i Forskningsrådet, men de øvrige evner vi ikke å ta tilstrekkelig i bruk. Man trenger noe i den tidlige fasen, den såkalte «dødens dal», og Abelia har lansert et forslag om «pre-såknordninger». Det er kanskje ikke så godt ord, for det er mer gjødsel enn såkorn.

Etter Hauglis mening må man etterstrebe en mobiliseringseffekt, hvor statens rolle bør være å matche den private investeringen, fordi staten kan ta en helt annen risiko i en tidlig fase enn det private kan.

– Jeg mener også at næringslivet, som i stor grad er oppdragsgivere for instituttene, må bli mer aktive i forsknings- og utviklingsprosjekter. Den offentlige forskningsinnsatsen i Norge er på høyt nivå, men i næringslivet er den lav. Det er en stor og viktig jobb, det trengs noen smøremidler i en periode, og det er Forskningsrådet og instituttene i stand til å utløse.

– I Norge er det vel sånn at de ressursdrevne næringene har forskere og vet hvordan de skal søke, mens andre deler av næringslivet ikke er vant til å tenke i de banene. Er det en utfordring å få nye, friske satsninger inn i systemet?

– Det kan nok være. Jeg tror ikke dette er noen uttømmende meny, og det foregår masse forsknings- og utviklingsarbeid i næringslivet som ikke telles og måles. Vi tror at et samspill mellom kunnskapsmiljøer og næringslivet kunne gi mer bevissthet om det som gjøres, og øke volumet.

– Men hvordan skal det gjøres? Gjennom BIA-midler?

– For eksempel, eller Skattefunn⁴.

– Hvordan da, ved å lage incentiver for å få nye søkere?

– Ja, absolutt. Begge disse ordningene er veldig gode, de kan forsterkes, og det må de gradvis, etter mitt syn. For eksempel kan man øke rammene i Skattefunn og øke timesatsene for bedriftene.

I forbindelse med regjeringens forslag til ny arbeidsmiljølov har det vært mye snakk om midlertidighet i arbeidslivet. Forskerforbundets leder Petter Aaslestad har sagt at «midlertidigheten vi har, ikke fremmer kvalitet og innovasjon». Tidligere har NHH-professor Kjell Salvanes uttalt at økt midlertidighet gir få incentiver til å investere i utdanning og opplæring. Abelia, på sin side, har ønsket endringene i loven velkommen.

– Er ikke det en bekymring for innovasjonen i instituttsektoren hvis menneskene ikke får muligheter til faglig oppdatering?

– Faglig oppdatering ligger som en del av den daglige virksomheten for forskerne i instituttene. Instituttene har ganske liten midlertidighet hvis man ser bort fra stipendiatene, og det vil nok ikke endre seg vesentlig med endringer i arbeidsmiljøloven. Universitets- og høyskolesektoren har mye lavere grad av fast ansettelse, og den er regulert av tjenestemannsloven, mens det som har vært diskutert nå, har jo vært reglene innen arbeidsmiljøloven, som regulerer alt annet enn staten. Det vi ser som et stort tema i våre virksomheter, er tid. «Natt» er for eksempel nå regulert som før kl. 06 og etter kl. 21, og det er ikke den forståelsen av dag og natt som en del kunnskapsarbeidere har. De fleste sover til etter seks, men de tar ofte fram PC-en om kvelden etter ni og gjør litt jobb etter at ungene har lagt seg. Dagens lov gjør at mange helt ufrivillig bryter arbeidsmiljøloven, og vi ser at både arbeidstakere og arbeidsgivere ønsker seg større fleksibilitet.

Forskerforbundet publiserte i fjor en rapport om faglig utvikling

3 Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) er et program i regi av Forskningsrådet som skal støtte «de beste forskningsbaserte innovasjonsprosjektene i bredden av norsk næringsliv». I 2014 hadde de en ramme på 490 millioner kroner.

4 Skattefunn er en skattefradragtsordning for næringslivets kostnader til forskning og utvikling, i regi av Forskningsrådet.

Håkon Haugli liker ikke så godt uttrykket «hva skal vi leve av etter oljen». Men spør du ham, svarer han at det er kunnskap. Her sammen med sine medarbeidere Mari Berdal Djupvik og Vibeke Munthe-Kaas.

blant forskningsansatte i instituttsektoren. 36 prosent av de spurte vurderte sine muligheter til egen faglig utvikling i løpet av arbeidstiden som dårlig eller relativt dårlig, mens 56 prosent mener at egen faglig utvikling innebærer uønsket bruk av fritid.

– Tenker du at det er et problem for innovasjon på sikt at kunnskapsarbeidere ikke får oppdatert kompetansen sin?

– Jeg kjenner ikke den rapporten, men dette synliggjør en vanskelig grensdragning mellom arbeid og ikke-arbeid som jeg tror kunnskapsbedrifter opplever. Når en medarbeider er svært faglig interessert og søker kunnskap på nettet, er det da arbeid eller ikke? Jeg opplever da at det ofte ikke er arbeidsgiver som presser fram dette. Kanskje er det et samspill mellom et oppdrag som er gitt, og arbeidstakers egen interesse og appetitt for å sette seg inn i området. Jeg tror institutt-forskernes arbeidsvilkår preges av stor grad av fleksibilitet – som hos mange andre kunnskapsarbeidere. Det gir også stor grad av frihet til å styre arbeidsdagen.

– Men problemet er vel ikke så mye at de har lyst til å sitte med denne oppdateringen på kveldstid som at de ikke får tid til det på jobben?

– Som sagt kjenner jeg ikke denne rapporten, men man skal naturligvis jobbe innenfor de rammene som er fastsatt i loven.

– Men tror du det er et problem for innovasjon på lang sikt, at det kan bli mye kortsiktig problemløsning og mer konsulentvirksomhet enn forskning?

– Oljen i seg selv har ikke vært avgjørende, men at vi skjønnte hvordan vi skulle få den opp fra havbunnen.

– Jeg opplever ikke dette som et problem i dag. En grunn til at midlertidighet er viktig i noen sektorer, er muligheten til i det hele tatt å komme i gang med et prosjekt, og hvis alternativet er å ikke komme i gang med prosjektet, vil det neppe være i arbeidstakerens eller arbeidsgivers interesse. Vi går nå inn i et arbeidsmarked hvor kunnskapsarbeidere vil være veldig etterspurt. For noen vil det være attraktivt å være i et midlertidig arbeidsforhold og så flytte seg videre til et annet arbeidsforhold, nettopp fordi det gir mer kunnskap enn å være i et fast arbeidsforhold over tid. For andre vil den modellen ikke være bra.

Organiseringen av arbeidslivet i Norge fremheves ellers av Haugli som et av våre fortrinn internasjonalt.

– Norge er grunnleggende et godt sted å drive butikk. Det er stabilt, det er høy grad av tillit og kort avstand mellom arbeidstaker og

arbeidsgiver. Torger Reve ⁵ sier det godt: Den norske ledelsesmodellen er innovasjonsfremmende. En mer rigid kommandokultur kan kanskje være bedre til produksjon, men med vår organisasjonskultur kan Norge bli en leverandør av gode kommersielle prosjekter som andre land tar i bruk. Det er ikke noen dårlig posisjon å være i. En annen ting, for å gå tilbake til Mariana Mazzucato, er at vi har hatt en fantastisk investering i olje og gasssektoren. Den tredje største eksportnæringen i Norge er jo knowhow, offshore-kunnskap og teknologi. Det er jo et eksempel på private selskaper hvor staten har hatt et betydelig engasjement og utviklet teknologi som er overførbar til andre sektorer. Det er mange eksempler på dette, fra vindmølleplattformer som er bygd på samme plattformteknologi som oljeplattformer, til norsk teknologi fra Kongsberg-gruppen som ble brukt på Philea-romsonden som nylig landet på en komet ⁶. Kunnskapen er salgbar, og den er evigvarende.

– **Evigvarende? Byttes den ikke ut hele tida?**

– Den er i alle fall fornybar. ■

⁵ Økonomiprofessor og tidligere BI-rector.

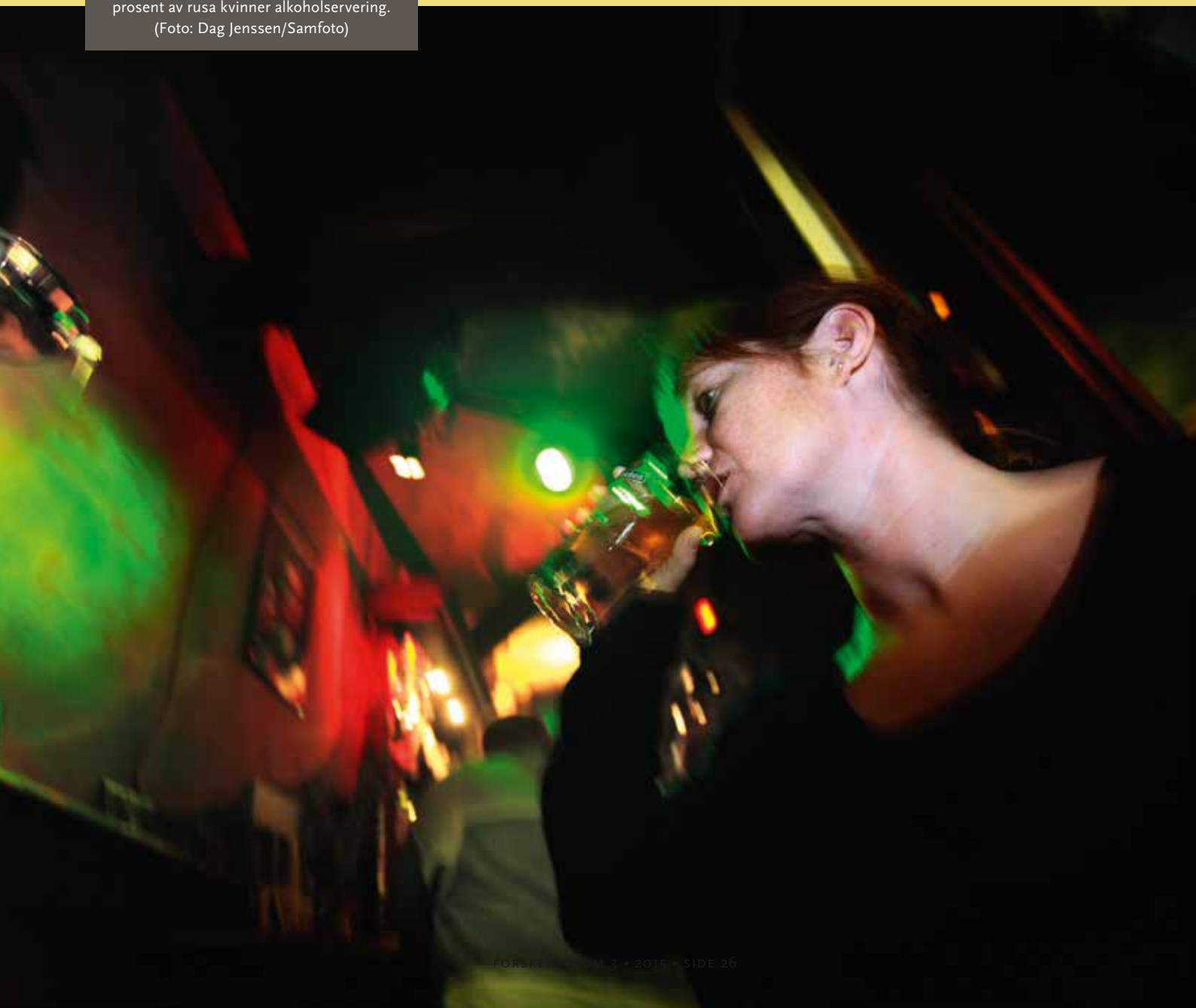
⁶ Den europeiske romsonden Philae landet på kometen 67P 12. november i fjor etter mer enn ti år i rommet. Kongsberg Defence & Aerospace står bak mekanismen som justerer solcellenes posisjon.

Opne ølkraner

Dei er pære fulle, men likevel får to av tre pubgjester kjøpt alkohol.
Aller lettast er det for kvinnene.

AV JOHANNE LANDSVERK

Sjølvs om alkohollova er streng, får 88 prosent av rusa kvinner alkoholserving.
(Foto: Dag Jenssen/Samfoto)

PROSJEKT:
om korleis ei relativt streng alkohollov
møter ein liberal drikkekultur

FORSKAR:
Kristin Buvik, stipendiat ved Statens
institutt for rusmiddelforskning (Sirus)

METODE:
testkjøp ved bruk av skodespelarar,
intervju, observasjon

UUNNVERLEG VERKTØY:
diktafon

– Bartenderar er sjølve ein del av drikkekulturen, og dei drikk gjerne meir enn gjennomsnittet, seier forskar Kristin Buvik. Ho har sjølv jobba som bartender i mange år. (Foto: Erik Norrud)

Ho sjanglar inn i lokalet, og snublar på veg fram til bardisken. Den unge skodespelaren snøvlar medan ho famlar etter lommeboka. Ho spelar drita full. Men ho får servering.

– Heile 95 prosent av synleg rusa kvinner får servert alkohol, viss det i tillegg er høg musikk, dunkel belysning og fullt av andre fulle personar i lokalet, seier Kristin Buvik. Ho er forskar ved Statens institutt for rusmiddelforskning (Sirus), og skriv doktorgrad om skjenkepraksisar på utestader i Oslo.

Over fleire år har skodespelarar spelt fulle på utstader i Trondheim, Bergen og Oslo. Dei har gjennomført testkjøp på oppdrag frå Sirus, som har evaluert ulike førebyggjande tiltak mot overskjenking i dei tre byane.

– I Noreg har vi ei relativt streng alkohollov samanlikna med mange andre land. Samtidig har vi ein drikkekultur med liberale normer når det gjeld synet på fyll. Folk flest synest det er greitt å drikke seg fulle når dei er på byen. Det er dette spenningsfeltet mellom alkohollova og den verda lova skal verke i, som eg synest er interessant, seier Buvik.

Skjenker oftare til jenter

I ein ny artikkel, som er ein del av doktorgrads-avhandlinga, ser Buvik på resultat av alle tidlegare testkjøp og på kva indikatorar som påverkar serveringsutfallet.

– Totalt er det gjennomført 425 slike testkjøp i Noreg, så vi sit på eit stort datamateriale. Vi ser at risikoen for overskjenking er større om det er høg musikk, dårleg belysning og mange andre rusa gjester i lokalet. Men sjølv med godt lys og lite folk fekk to av tre servert alkohol.

Materialet viser også at synleg rusa kvinner

får lettare servering enn menn. Skodespelarane skal spele så fulle at dei etter alkohollova ikkje skal kunne få servering. Dei har gått parvis ut på byen, anten som to kvinner, to menn eller ei kvinne og ein mann.

– Jenter får oftare servering om dei går ut som to kvinner. Dei som oftast blir nekta, er to gutar i lag. Berre ein av dei spelar synleg rusa, noko som burde gje bartenderen ein sjanse til å tenke seg om og heller foreslå eit glas vatn til begge to, meiner Buvik.

Men det skjer sjeldan. I 88 prosent av alle testkjøpa fekk dei som spelte full kvinne, servert alkohol, medan 77 prosent av mennene fekk servering.

– Kunne spydd på bardisken

Såkalla «usynleg teater» med bruk av skodespelarar er ein del brukt i USA, Australia og Canada, og metoden er også brukt i Sverige.

– Dei fleste som har gjort slike studiar, har brukt mannlege skodespelarar, ofte med den grunngevinga at ein ikkje kan utsetje kvinner for slikt. Vi har jo eit litt anna syn på dette i Skandinavia, så vi har brukt både kvinner og menn. Og fordi vi har så stort datamateriale, er det lettare å sjå kva forhold som påverkar skjenkepraksisane. Det er sjeldan forskarane har eit så stort utval, seier Buvik.

Ho fortel at skodespelarane må fylle ut eit registreringsskjema etter kvart besøk, der dei noterer kva forhold som kan ha påverka serveringsutfallet. Ho har også intervjuva fleire

av skodespelarane, og av og til kan dei verke sjokkerte:

«Jeg kunne spydd på bardisken og likevel fått servering», seier ei av kvinnene om utestaden ho besøkte.

Skodespelarane veit nøyaktig korleis dei skal oppføre seg.

– Alt er nøye innøvd, for det er viktig at alle blir utsette for den same oppførselen. Då blir det lettare å samanlikne. Vi har hatt prøveframsyningar med ekspertpanel av skjenkekontrollørar, politi og spesialrådgjevarar.

Skodespelarane øver på grovmotorikk, finmotorikk, ansiktsuttrykk og tale. Innanfor kvar kategori er det ei rekke indikatorar, som å sjangle, snuble, velte stolen, miste veska, streve med å finne fram pengar, snøvla og så vidare. Målet er å provosere fram serveringsnekt.

– Er det snakk om profesjonelle skodespelarar?

– Det er skodespelarar som har utdanning i faget, men vi bruker ikkje kjendisar som Ane Dahl Torp, akkurat.

Problematiske metode

Buvik fortel at forskingsgruppa har hatt mange rundar på om metoden er etisk forsvarleg. Ho har også skrive ein artikkel om dei etiske utfordringane med bruk av «usynleg teater» som metode.

– Årsaka til at vi bruker skodespelarar, er at vi ønskjer å seie noko om omfanget av overskjenking på utestader, og vi ser ikkje andre metodar vi kan bruke. Om vi gjev bartenderane

– Politistudentar er sjølve del av den drikkekulturen dei skal kontrollere.

Nordmenn har eit liberalt syn på fyll, og du skal vere ganske brisen før du blir nekta øl. (Foto: Erik Norrud)

eit spørjeskjema, vil 95 prosent svare at dei ikkje serverer alkohol til rusa gjester. I intervju med bartenderane ville vi ikkje fått eit rett bilete, men deira tolking av situasjonen. Det same gjeld ved observasjon, heller ikkje då ville vi fått det same biletet.

– *Metoden er likevel problematisk etisk sett?*

– Ja, metoden bryt med viktige prinsipp i Den nasjonale forskingsetiske komiteen for samfunnsvitskap og humaniora (NESH) om informert samtykke. Deltakarane blir ikkje informerte om at dei blir forska på. Men ifølgje retningslinjene kan ein bryte med prinsippet om informert samtykke om forskinga går føre seg på ein offentleg arena, om forskinga ikkje trugar privatlivet, og om det ikkje finst tilsvarende metodar som kan gje det same resultatet. Sirius meiner det er så viktig å få denne informasjonen at metoden kan forsvarast.

– *Men bartenderane blir regelrett lurte?*

Sirius

- Sirius (Statens institutt for rusmiddel-forskning) er ein etat under Helse- og omsorgsdepartementet, som i hovudsak finansierer forskinga.
- Sirius har 49 tilsette.
- Forskinga er delt i tre fagområde: alkohol-forskning, narkotikaforskning og tobakksforskning.
- Ph.d-prosjektet til Buvik er finansiert av Sirius og Helsedirektoratet.

– Ja, men vi er ikkje ute etter å ta nokon. Både bartenderar og utestader er anonyme, og ingen får greie på at dei har vore utsette for dette. Men eg har snakka med mange bartenderar, og dei er motstandarar av metoden. Dei kjenner seg førte bak lyset.

Sirius er likevel ikkje heilt aleine i Noreg om å bruke ein liknande metode.

– Det finst tilsvarende studiar der metoden er brukt for å avdekke diskriminering i arbeidslivet. Til dømes er det gjort forsøk med å sende to identiske jobbsøknader, der ein søkjar har utanlandssklingande namn og den andre har norsk namn. Også her skjer forskinga utan at den som blir forska på, gjev samtykke. Elles ville ein ikkje oppnådd det same resultatet.

Høgt alkoholforbruk

Alle som går på pub, ser at det er ganske lett å bli servert alkohol, meiner Buvik.

– Resultatet vårt er difor ikkje særleg overraskande. Men det er første gongen dette blir dokumentert på ein systematisk måte.

– *Men kvifor er det så lett å få servering?*

– Bartenderar som gruppe skil seg ut med eit høgt alkoholforbruk. For dei er alkohol lett tilgjengeleg, dei er omgjevne av ruspåverka menneske når dei er på jobb, og mange drikk meir enn gjennomsnittet. Vi har sett dette gjennom forskinga vår, at deira tolking av «openbert påverka» er vidt forskjellig frå det Helsedirektoratet legg i omgrepet.

Sirius er ein etat under Helse- og omsorgsdepartementet, som også i hovudsak finansierer forskinga.

– Men det er mange aktørar som brukar

forskinga vår, avhengig av tema. Helsedirektoratet og helsestyresmaktene er sjølvstøtt interesserte i det som handlar om overskjenking og vald.

– *Kvifor er forskinga viktig?*

– Vi er med på å avdekke drikkekulturen og skjenkepraksisar i utelivsbransjen, og det er viktig å få eit godt kunnskapsgrunnlag før ein set i gang førebyggjande tiltak.

Når det gjeld tiltak i byane, er det mange aktørar inne i biletet, både bartenderar, skjenkekontrollørar og politiet.

– Alle desse skal handheve eit lovverk som ikkje samsvarar med røyndomen lova skal verke i.

Ikkje lett å avdekke

Buvik seier det ikkje er så lett for skjenkekontrollørane å avdekke brott på alkohollova.

– I Oslo brukar ein politistudentar til dette, og dei er sjølve del av den drikkekulturen dei skal kontrollere. Kanskje identifiserer dei seg meir med gjestene enn lova dei skal handheve. Dessutan er det ikkje berre lett å rapportere eit lov-brott om overskjenking, fordi rapporten må vere god nok til å tole ei eventuell rettssak seinare.

– *Er det forskjell på kvinner og menn bak bar-disken?*

– Vi har ikkje funne at kjønn eller alder på bartender hadde noko å seie. Men andre studiar har vist at unge menn lettare driv overskjenking enn eldre kvinner.

– *Men veit du kvifor kvinner får lettare servering enn menn?*

– Ja, det veit vi mykje om, men dei forskingsresultata er ikkje publiserte enno. Så det får du nok ikkje vite! ■

Med snegler som spesialitet

Amatørzoologen Birgitte Esmark (1841–1897) vokste opp i Brevik, der hennes far var prest og mineralog. Hun stammet fra en slekt av naturforskere, og fra sin far og sin onkel fikk hun sterke naturvitenskapelige impulser som kom til å prege både hennes ungdom og hennes senere virke.

17 år gammel fikk Birgitte Esmark tuberkulose og ble sendt på rekonvalesens til Madeira. Her fikk hun utviklet sine evner innen naturvitenskap, spesielt innen zoologi. I løpet av det to år lange oppholdet skaffet hun seg en imponerende samling mollusker. I tillegg samlet hun en anseelig mengde mineraler. Uten noen formell utdanning i faget zoologi fremstod hun i sin tid som litt av en spesialist på snegler, og hun fikk i 1879, som første kvinne, stipend fra universitetet i Kristiania for å arbeide videre med studiene i zoologi. Hennes store naturvitenskapelige arbeid munnet ut i avhandlingen Norges land- og ferskvandsmollusker. Dette arbeidet gav ny og viktig kunnskap om disse artene, og det ble oversatt til flere språk. Men noen akademisk karriere fikk hun ikke; høyere utdanning

var fremdeles forbeholdt menn, og hennes private forskningsinnsats ble stilt i skyggen av den strid som onkelen Laurits Esmark på denne tiden var oppe i med sine kolleger ved universitetet.

Sin største innsats kom Birgitte Esmark imidlertid til å gjøre innen kristent-sosialt arbeid. I 1894 ble landsforbundet Unge Kvinners Kristelige Samfund (UKKS) dannet med Ida Wedel-Jarlsberg som leder og Birgitte Esmark som sekretær. UKKS vokste til å bli et livskraftig forbund, og det ble en av forløperne til Norges KFUK.

Gjennom foreningsarbeidet kom Esmark også til å engasjere seg i avholdssaken, og hun ble i 1892 den første sekretæren i det nystiftede Norske Kvinders Totalavholdsselskab.

Kilde: Billedsamlingen Alma Maters døtre og Norsk biografisk leksikon. Fotograf: Engvig, Olaf K., Trondheim, 1882. (Museum for universitets- og vitenskapshistorie)

20 nøtter

PORSELEN

- a) I kva for land vart porselen først laga?

- b) Kva for tradisjonsrik svensk porselensfabrikant har eit anker i logoen sin?
- c) Kva for kvit, svært plastisk leire er også kjend som porselensleire?
- d) Kva for småby ved Dresden er verdskjend for porselensfabrikken sin, som var den første i Europa då han vart grunnlagd tidleg på 1700-talet?
- e) Kva for porselensobjekt var det kunstnaren Marcel Duchamp vekte skandale med då han ønskte å stille det ut i New York i 1917?

PEDAGOGAR OG SKULEHISTORIE

- a) Ho bygde opp Pedagogisk forskningsinstitutt ved Universitetet i Oslo, der ho også har eit bygg oppkalla etter seg.

Kva er namnet?

- b) Kva for italiensk pedagog sette sine tydelege spor i indisk skulehistorie etter å ha budd i landet frå 1939 til 1947?
- c) Kva heitte den døvblinde jenta som læraren Anne Sullivan hjelpte fram til å bli ein verdskjend forfattar, aktivist og førelesar?

- d) Kva heitte pedagogen og reformatoren som var med på å starte Forsøgsgymnasen i Oslo i 1967, og som også var rektor der dei to første åra?
- e) Kven gav i 1762 ut verket *Emile eller om oppdragelse*, som fekk svært mykje å seie for korleis ein tenkte omkring barn og læring?

DØDSSTRAFF I NOREG

- a) Kva år vart Kristoffer Nilsen Svartbækken Grindalen som den siste i Noreg avretta etter vanleg straffelov? (Margin: tre år)

- b) Kva heitte dei to samane som vart avretta i 1854 etter Kautokeino-opprøret to år tidlegare?
- c) Kor mange personar vart avretta i perioden 1945–48 etter dom i landssvikoppgjeret? (Margin: to personar)
- d) Kva heitte prestekona som vart brend på bålet som heks i Bergen i 1590, og som det sidan er laga både opera og film om?
- e) Kva for avrettingsmetode vart brukt i Noreg på 1800-talet?

EUROPEISK KLUBBFOTBALL

- a) I kva for land speler klubbane Excelsior, Go Ahead Eagles og Vitesse i den øvste divisjonen?
- b) Og i kva for land sin toppserie speler FC Vaduz?
- c) Kva for engelsk klubb var den siste som vann Champions League?
- d) Kva for nordmann har spelt blant anna for Valencia, Roma, Lyon og Aston Villa?
- e) Kva for storklubb har tilnamnet «den gamle dama»?

SVAR:

PORSELEN
a) I Kina
b) Gustavsberg
c) Kaolin
d) Meissen
e) Eit pissetoar

PEDAGOGAR OG SKULEHISTORIE
a) Helga Eng
b) Maria Montessori
c) Helen Keller
d) Mosse Jørgensen
e) Jean-Jacques Rousseau

DØDSSTRAFF I NOREG
a) 1876
b) Mons Somby og Aslak Hætta
c) 38
d) Anne Pedersdatter
e) Halshogging (med øks)

EUROPEISK KLUBBFOTBALL
a) Nederland
b) Sveits (sjølv om klubben er frå Liechtenstein)
c) Chelsea (i 2012)
d) John Carew
e) Juventus (Italia)

Sitert:

DEN DRAUMEN ...

«Skulle staten, gjennom Forskningsrådet, bestemt min forskningsvei, ville jeg aldri ha funnet den.»

Nils Christie anbefaler i Aftenposten forskere å holde kartet selv.

«[Forlagene] burde snakket like høyt om likebehandling av målformene som om ytringsfriheten.»

Ytringsfrihet på bokmål er reneste Nord-Korea, skal vi tro styreleder i Språkrådet Ottar Grepstad, Dagsavisen.

«Det var aldri meningen at New Public Management skulle forkynnes som et evangelium og bli brukt som en oppskrift.»

Christopher Hood, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oxford, til Morgenbladet om hvordan han uforvarende ble det moderne byråkratiets far. Om bare Forskningsrådet kunne vist vei.

«Jeg er fascinert av tanken om en egen kunst- og kunstnerpolitikk.»

Kulturminister Torild Widvey i Vårt Land avslører drømmer om at hun kanskje kan bli kunstminister. Ja, det er vel den drømmen vi alle bærer på – at noko vedunderleg skal skje.

SIGBJØRN HJELMBREKKE

Medlem nummer 40159196

STILLING: stipendiat i kulturøkonomi ved Høgskolen i Telemark

UTDANNING: master i samfunnsøkonomi, Universitetet i Oslo

KARRIEREMÅL: å fullføre doktorgraden og halde fram med å publisere vitenskapleg

– Kunne kosa meg i Spotify

– Kva jobbar du med akkurat no?

– Eg forskar på økonomien i musikkbransjen: korleis ny teknologi påverkar pengestraumar og inntektsfordeling. Akkurat no integrerer og deriverer eg nokre statistiske fordelingar der eg samanliknar abonnementsmodellen med stykksalsmodellen.

– Kvar tenkjer du best?

– Ofte ved arbeidspulten, andre gonger må eg gå litt rundt i gangane og få røska opp i tankane. Og stundom tenkjer eg godt seint på kvelden.

– Kva er den viktigaste fagboka i ditt akademiske liv?

– Statistikk for universiteter og høgskoler av Gunnar Løvås. Eg kjøpte den boka som student og bruker ho framleis stadig vekk.

– Kva skal til for å bli ein god samfunnsøkonom?

– Ein må ha eit klart analytisk blikk, kunne skilje viktig frå uviktig når

ein lagar modellar, forstå korrelasjonar og korleis dei påverkar estimeringsresultat og ha eit blikk for feilkjelder i talmaterialet ein arbeider med.

– Kva er tabu i ditt fag?

– Å skrive artiklar som ikkje inneheld modellering eller statistisk hypotesetesting. Det er vanskeleg å få plassert ein kvalitativt drøftande artikkel innan økonomifaget.

– Kva karakteriserer kontorplassen din?

– Mykje rot. Lause ark med rekneestykke og uleselege smånotat ligg strødd utover. Og så trur eg at eg skal sjå meir på dei, heilt til eg plutselig må samle dei saman og kaste dei.

– Ved kva institusjon i verda skulle du gjerne vere eit arbeidsår?

– Spotify. Viss eg kunne fått tilgang til alt dei har av data, kunne eg kosa meg lenge.

– Dersom du måtte velje deg eit anna fagfelt, kva ville du ha falle ned på?

– Klassiske språk, lingvistikk eller etymologi. Eg har studert litt latin, og det likte eg veldig godt.

– Kva tiltak ville du gjennomført om du var kunnskapsminister?

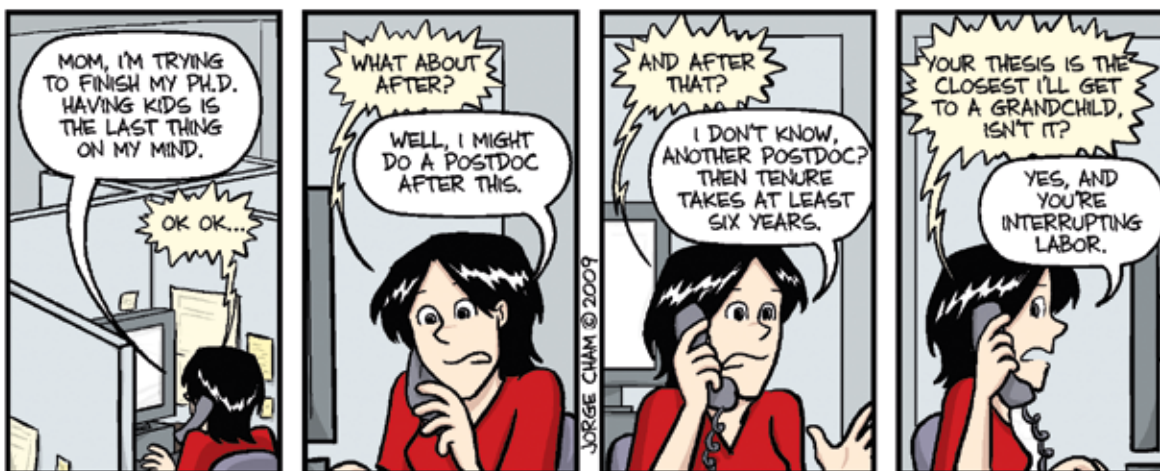
– Eg ville ha styrkt sidemålsopplæringa. Mange skal ut i ein jobb der dei treng å meistre den målforma dei ikkje vaks opp med sjølve. Dagens sidemålsopplæring er altfor tilfeldig. Om ho er bra eller dårleg, er heilt avhengig av den enkelte læraren.

– Kva vil du lese meir om i Forskerforum?

– Arbeidsvilkår for mellombels tilsette, og romfart og science fiction (med vekt på science).

❖ AV SILJE PILEBERG

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Aktivism og sjarm

Han reddet Bryggen i Bergen og Kirkeristen i Oslo. Biografien over Harry Fett bringer et mangslungent liv frem fra glemselen

Biografisjangeren er blitt undersøkt, kritisert og debattert ganske godt de siste tiårene. Det er for lite eksperimentering, er et av funnene. Det vises blant annet ved at de fleste biografer ennå velger den tradisjonelle fortellerteknikken der liv presenteres på kronologisk vis, der fortellerstemmen er usynlig og bøkene lite drøftende. Objektivitet er et ideal, med omfattende kildebruk og stadige notehenvvisninger. Likevel er det alltid farer, ikke minst fordi biografien skal tilfredsstille kravet om et underholdende driv samtidig som den må være etterrettelig. Kravet om underholdning gjør at det vel ikke er til å unngå at det vil være verdiladede ord og at en og annen slutning om egenskaper trekkes. Og lik enhver som har som virke å presentere funn, vil det alltid være en utvelgelse, alltid perspektiver som fremheves og perspektiver som utelates. Og derfor alltid noe for en leser å stusse over.

Slik ligger det også an med biografien om Harry Fett, skrevet av kunsthistorieprofessor Kristin Bliksrud Aavitsland. Har du ikke hørt om ham, sa du? Nei, til tross for at han var Norges første riksantikvar, grunnlegger av tidsskriftet *Kunst og kultur*, foregangsmann for *Kunst i arbeidslivet*, skrev en mengde bøker og artikler, var fabrikkier, var sentral blant landets kulturelite, hadde et utstrakt selskapsliv med en mengde prominente folk og var rikssynser og kunstsamler, blant annet, og til tross for at det ikke er lenger enn ca. 50 år siden han døde – så er han nesten helt glemt.

Det er et interessant portrett vi får, mest av alt fordi vi blir kjent med en mann som så til de grader evner å posisjonere seg, som det heter i dag. Med ærgjerrighet, sjarm, veltalenhet, selvsikkerhet og en kamp for ideer blir han en toneangivende skikkelse gjennom hele første halvdel av 1900-tallet. Vi følger ham – og dermed også fremveksten av det moderne Norge – hele veien, men det er først når han er i startgropen av karrieren, at boka blir interessant. Alle detaljene som boka er spekket med, blir ikke da lenger et hovedpoeng, men bidrar isteden til å levendegjøre alle aksjonene, konfliktene og begivenhetene i Fettes liv. Fett er «aktivistisk av natur», skriver Aavitsland, men før vi kommer dit i beretningen, på rundt side 200, mangler det et godt omdreiningspunkt, og drevet i fortellingen konstrueres ut fra kronologi, en del altfor myke overganger og liten avstand til kildene.

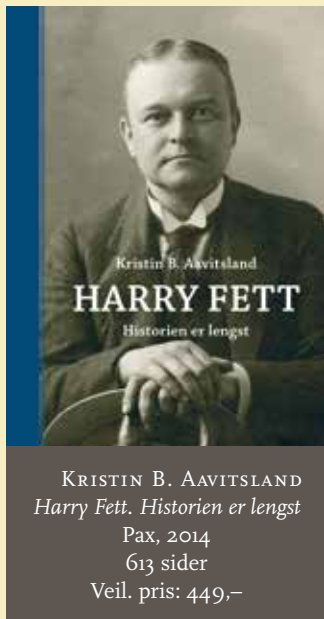
Her kunne det godt vært kuttet betraktelig. Da ville vi også kommet forttere inn i det Aavitsland har satt seg fore å belyse, nemlig Fettes tankeunivers og hans mangfoldighet som samfunnsaktør.

Fett studerer kunsthistorie i utlandet, og med seg hjem har han ideer og kunnskaper som han umiddelbart kaster seg ut i den hjemlige debatten med. Den dreier seg om vedlikeholdet av Akershus festning. Gamle bygninger skal være et monument over fortiden, mente han, ikke bare den tiden da bygget ble reist, men også ombygginger fra senere tider må være synlige. Ikke restaurere, derfor, men konservere. Det lyder nesten som Edmund Burkes «forandre for å bevare», og i likhet med Burke var Fett en utpreget konservativ tenker. Dog, fordi ideer boblet i ham, fulgte han aldri noe program, like lite som han senere, da han ble mer politisk orientert, aldri ble talsmann for noe parti.

Han gjør seg altså gjeldende, og som belønning får han posisjoner i Fortidsminneforeningen og ved Folkemuseet. Men det er ikke nok. Han har giftet seg, og lever godt med sin kone, bortsett fra det leie i at han er «konemann». Hun er mye rikere enn ham, og livsstilen med lange utenlandsreiser, hyppige middagsselskaper og fasjonabelt hjem bekostes derfor av henne. Men så, gjennom rå maktkamp og støtte fra inn- og utland, får han den nyopprettede riksantikvarstillingen, og da har han også overtatt fabrikken etter far. Nå går det slag i slag. Vi får høre om hovedtrekkene i hans virke som riksantikvar: katalogisering, folkeopplysning, få på plass et lovverk, plassere på verneliste – etter kamp redder han Bryggen i Bergen og Kirkeristen i Oslo. Gjennom redaktørstillingen i *Kunst og kultur* har han et forum å ytre seg i, i tillegg til bøkene han skriver. Fett var enormt produktiv. Han arbeidet hele tiden, og avsluttet ofte arbeidsdagen med selskap som varte til langt på natt. Han var et midtpunkt, men etter hvert ikke like populær hos kona; han kunne ikke skjønne hvorfor hun ikke underdanig kunne nøye seg med å gjøre livet enkelt og godt for ham.

Historien om Harry Fett er historien om en mann med mange egenskaper som antagelig mente at plassen i sentrum tilhørte ham. Han ender sine dager delvis trist og utslått etter å ha mislykkes med nye initiativ – i full glemsel over hvordan han selv en gang fikk kastet ut den eldre generasjon.

AV AASNE JORDHEIM

For mye støy

Lav språklig presisjon i en for kort bok om lyd i billedmediene

Gunnar Iversen og Asbjørn Tiller
Lydbilder. Mediene og det akustiske
Universitetsforlaget, 2014
203 sider
Veil. pris kr 349,-

Lydbilder er skrevet av Gunnar Iversen og Asbjørn Tiller, henholdsvis professor og førsteamanuensis i film- og medievitenskap ved Institutt for kunst- og medievitenskap, NTNU. Del 1 inneholder en kort gjennomgang av lydteknologihistorie relatert til film og tv, forklarende definisjoner av relevante ord og begreper, satt i sammenheng ved hjelp av kjente eksempler. Del 2 følger opp med seks konkrete analyser av tv-serier, filmer, naturprogrammer og lydinstallasjoner/lydkunst.

Boken setter seg mange mål, og kanskje for mange: Den skal være en introduksjon til lyd i audiovisuelle medier gjennom en generell innføring i lyd, teorier om lyd i mediene og konkrete analyser. Den er også et forsøk på å oppjustere en 20 år gammel bok, skrevet av «den viktigste teoretikeren på dette feltet», Michel Chions *Audio-Vision – Sound on Screen*, for å gi fart til et helt nytt fagfelt som kalles *sound studies*. I tillegg retter boken seg mot et allment publikum og har som formål å få leseren til å lytte mer oppmerksomt til lyd i billedmediene. (Bokens tittel lover også en viss poetisk essayisme.) De mange samtidige målsettingene og mulige inngangene gjør at boken ganske lenge forblir ufokuseret for meg som leser: Det tar litt tid før bo-

kens oppslagsverk- og lærebok-natur kommer frem.

Analysene i bokens andre del er gode – men bare gode nok. Gjennomgangene av *Oslo*, 31. august, *Aliens*-filmene, *Mad Men*, *Boardwalk Empire*, naturprogrammer og lyd-kunstverkene *Humans in Motion* (Gardermoen) og *Flyndra* fremstår som summariske og lite dyptpløyende – mer som ansatser og eksempler enn som *de facto* analyser.

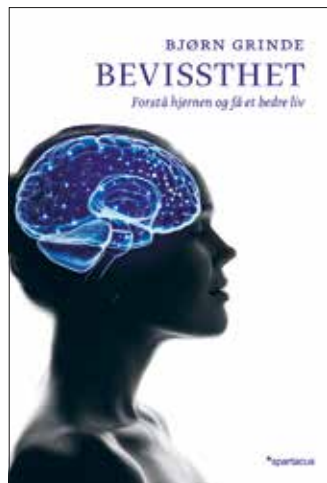
Kanskje er bokens lave sidetall en indikasjon på et visst hastverk, for det er dessverre også ganske mange små ting ved selve *teksten* som er, vel, irriterende. Det handler ikke så mye om innholdet, men om en mangel på presisjon. Et langt eksempel: Boken *Audio-Vision* er ikke 20, men 25 år gammel; forfatterne refererer til den engelske oversettelsen fra 1994, ikke til den franske originalen fra 1990. Både Chion og andre siteres også villig vekk på engelsk, men de mange engelske sitatene burde vært oversatt til norsk – for sitt norske publikum, for de gjør at tekstflyten forsvinner og at jeg som leser må drive oversettelsesakrobatikk for å få flyt i den teoretiske sammenhengen. Det må forfatterne også, som selv problematiserer oversettelsesproblemet når de forklare hvorfor de har valgt å oversette aspektet som Chion benevner som «added value», med betegnelsen «merverdi», og ikke med begrepet «tilleggsbetydning», for så å forklare fenomenet «added value» med et engelsk sitat. Er forresten «added value» et *aspekt*, en *benevnelse*, en *betegnelse*, et *begrep* eller et *fenomen*? Her kunne forfatterne spart både seg selv og leserne for språklige krumspring ved å skrive alt direkte på norsk og samtidig vært nøyer med det begrepslige presisjonsnivået. Dessverre gjør denne typen unøyaktigheter at teksten mangler rytme, for å bruke et musikalsk bilde. Det er dumt, for dette er en bok som nok kunne ha gått inn som en standard lærebok (på norsk) for både videregående skoler og lavere universitetsnivåer. Da måtte den imidlertid ha vært dobbelt så tykk og hatt en forlagsredaktør til å stramme den opp.

AV KJETIL VIKENE

Kunnskap til selvhjelp

En kompakt, detaljert og grundig bok om evolusjon og bevissthet som kan gjøre deg lykkelig.

Bjørn Grinde
Bevissthet: Forstå hjernen og få et bedre liv
Spartacus forlag (2014)
200 sider
Veil. pris 349,–

Biologen Bjørn Grinde, som til daglig er forskningssjef innen psykisk helse ved Folkehelseinstituttet, har satt seg fore å undersøke bevisstheten. Han starter fire milliarder år tilbake i tid, da livet på jorda oppsto. Tidsspranget kan virke overveldende, men Grinde, som også har studert psykologi, pedagogikk og antropologi, legger en tvist til evolusjonshistorien: Denne kunnskapen kan gjøre oss lykkeligere. Slike dramaturgiske gulrøtter er ellers kjent fra den noe rufsete selvhjelpslitteraturen, for skjellen er at her er rådene basert på forskning. Hvordan legger han så løpet fram mot et moderne, potensielt lykkelig menneske?

Jo, etter et raskt hopp to milliarder år fram i tid, til da bakterielignende, encellede organismer var utviklet, redegjør han for utviklingen av muskel- og nerveceller (som antagelig skjedde for 600 millioner år siden), og siden de første tilløpene til bevissthet (som trolig oppsto for 300 millioner år siden). Bevissthet er bare «krusninger på hjernens hav av aktivitet», påpeker Grinde, ikke desto mindre er det den vi ser på som det som *er oss*.

Den viser seg i *sanseinntrykk, tanker og følelser*. Han legger særlig vekt på følelsene. Følelsene er det som påvirker adferd, og adferden vår dreier seg om enten å gå mot noe som er bra for oss, eller vekk fra det som ikke er bra for oss. Disse adferdsmønstrene er nedfelt i genene, modifisert gjennom erfaringer og styrt av følelser og bevissthet, som avhenger av både arv og miljø. Dessuten ligger det et snev av tilfeldigheter i hva hjernen kan finne på. Grinde utdyper dette ytterligere ved å redegjøre for hvordan hjernen forholder seg til nerveceller (nevrobiologi) og til ulike bevissthetstilstander som avhenger av hvor du er i livsløpet, av rus eller av søvn for eksempel. «Bevissthet er en prosess», skriver Grinde. Bevisstheten kan forstås som app-er som skrus av og på i en hjerne som holder det gående døgnet rundt. I de avsluttende kapitlene omsetter han kunnskapen vi har om bevissthet, til praktiske rettesnorer for å skape et godt liv. Han tegner opp en modell over hva livslykke i biologisk forstand er, før han diskuterer hvilke muligheter vi har til å påvirke og utvikle hjernen i ønsket retning. Her gir han også konkrete, mentale øvelser for å trene av-knappen for de dårlige følelsene og på-knappen for de gode. Treningsopplegget er ingen mirakelkur, og det krever solid innsats. Det dreier seg i hovedsak om meditative teknikker og kognitiv terapi.

Men dette er en interessant bok langt utover sunn hjernetrim. Jeg lærer enormt mye om evolusjonens historie. Jeg får også et vell av illustrerende historier om konkrete skapninger, for eksempel kvastfinnefish og sjimpanser. Til tider kan det bli i overkant ordrikt og kompakt. En noe strammere redigering og mer luft i utformingen kunne forenklet formidlingen ytterligere. Samtidig er tonen svært pedagogisk, med en sympatisk undrende tone. Boks viktigste bidrag er å tilby en bredere, kunnskapsbasert plattform å tenke på bevissthet fra. Derfor er kanskje det overveldende tidsaspektet og bredden av eksempler en drøy omvei å gå, hvis det er lykken man søker, men den er opplagt verdt det.

AV RAGNHILD FJELLRO

NYE BØKER AV FORSKERE

GERD VON DER LIPPE og HANS K. HOGNESTAD (red.)
Kjønnsnærhet i idrett og friluftsliv
Novus, 2014
360 sider
Veil. pris: 334,–

Idrettssosiolog og historiker Gerd von der Lippe har fylt 70 år og blir feiret med denne antologien om hvordan forestillinger om maskulinitet og feminitet brynes mot kulturelle og politiske prosesser. Boka har et mangfoldig blikk på idrett, friluftsliv og kjønn utfra historiske, filosofiske, samfunnsvitenskapelige og idrettssvitenskapelige perspektiver. Forfatterne er begge tilknyttet Høgskolen i Telemark.

HILDE KRISTIN DAHLSTRØM og MARGUNN SERIGSTAD DAHLE (red.)
Kors på halsen? Innføring i livssynsjournalistikk
Cappelen Damm Akademisk, 2015
200 sider
Veil. pris: 298,–

Kors på halsen? er den første boka på norsk om praktisk livssynsjournalistikk. Den gir en grunnleggende innføring til journalister som vil informere, engasjere, skape forståelse og sette kritisk søkelys på livssyn. Boka viser hvordan mediene dekker religion og livssyn, og fokuserer på ulike utfordringer knyttet til livssyn i journalistikken. Forfatterne er tilknyttet NLA Mediehøgskolen Gimlekollen.

SIGRID NORDSTOGA og ARNE BACKER GRØNNINGSÆTER (red.)
Det kommunale barnevernet i utvikling
Fagbokforlaget, 2014
238 sider
Veil. pris: 399,–

Denne boka har som mål å stimulere til prosesser som kan bidra til fagutvikling og faglig utvikling i den kommunale barnevernstjenesten. Boka retter seg mot alle bidragsyterne i barnevernets faglige utviklingssamarbeid – ledere og ansatte i barnevernstjenestene, forskere og brukere. Sigrid Nordstoga er førstelektor ved Universitetet i Agder, mens Arne Backer Grønningsæter er forskningsleder ved Fafo.

Forskningsformidlingens tre utfordringer

Nye medier utfordrer og skaper nye muligheter for hvordan vi utvikler og kommuniserer om kunnskap, skriver Per Hetland.

Forskerforum har den siste tiden vært arena for en viktig diskusjon om forskningsformidling. Espen Gamlund (Forskerforum 5/14) og Audun Farbrot (Forskerforum 7/14) understreket at formidlingsarbeidet trenger bedre insentiver. Anne Gjelsvik (Forskerforum 6/14), Knut Melvær (Forskerforum 6/14) og Ole Petter Ottersen (Forskerforum 8/14) kritiserer formidlingsforståelsen som de to første kommuniserer. Jeg vil hevde at formidlingsoppgavetaket kan forstås langs to dimensjoner: For det første hvordan mulighetene for engasjement i og for forskning kommuniseres, for det andre hvordan mulighetene for medvirkning i forskning organiseres. Her kommer tre utfordringer i denne sammenheng.

Ønske om en mer dialogbasert forskningsformidling ble signalisert allerede i den første forskningsmeldingen i 1975 og har blitt gjentatt i de etterfølgende forskningsmeldingene. Tre modeller for samspill mellom forskning og publikum har stått sentralt i norsk forskningspolitikk: den klassiske formidlingsmodellen, dialogmodellen og medvirkningsmodellen. En mangeårig interesse for å gi publikum et mer aktivt forhold til forskning har beveget politikken fra å vektlegge ren kunnskapsformidling til å se på hvordan man skal kunne stimulere til engasjement i og for forskning. Også innenfor den klassiske formidlingsmodellen er det rom for en sterkere grad av involvering og engasjement ved å bevege seg fra en mer ukritisk anerkjennelse av forskning gjennom tradisjonell popularisering til en mer kritisk tilnærming til forskningens relasjoner, kunnskapsgrunnlag, resultater og anvendelser. Rent generelt er debatten om forskningsformidling eller forskningskommunikasjon i overraskende grad konsentrert om den

klassiske formidlingsmodellen, og da gjerne i sin mest enveispregede form.

1. Den klassiske formidlingsmodellen. Selv om mange ønsker å praktisere mer dialogbaserte kommunikasjonsformer, står den klassiske formidlingsmodellen sterkt. Et enkelt søk i Atekst (Retriever) viser at begrepet «forskningsformidling» har en mye sterkere posisjon enn begrepet «forskningsskommunikasjon».

Det kan være mange grunner til dette, én kan være at «forskningsskommunikasjon» gir sterkere assosiasjoner til PR enn til dialog. I 1990-årene og tidlig 2000-årene tok den allmennrettede forskningsformidlingen steget fra papirmedienes dominans til mer interaktive formidlingsformer, og det ble etablert en rekke nye kanaler som skulle muliggjøre aktiv forskningsformidling og ikke minst dialog. Hvordan har så den dialogiske vendingen utspilt seg innenfor den klassiske

formidlingsmodellen? Selvsagt har det blitt etablert en rekke kanaler for tilbakemeldinger takket være framveksten av Internett og ulike sosiale medier. Det viktigste er imidlertid at vi har fått en mer kritisk forskningsjournalistikk. Vi er på ingen måte i mål, men vi ser en utvikling fra en situasjon hvor journalistene langt på vei var mikrofonstativ for forskere til å gå aktivt inn i stoffet på en mer kritisk måte. Egne studier tyder imidlertid på at der er store forbedringsmuligheter.

Kritisk forskningsformidling skiller seg fra tradisjonell forskningsformidling ved at man i økende grad ser kritisk på forskningens relasjoner, kunnskapsgrunnlag, resultater og anvendelser, kort sagt forskningsformidlingens doble oppgave: det å informere og skolere publikum og brukere på den ene siden samtidig som man utfordrer og kritiserer forsknin-

AV PER HETLAND
førsteamanuensis ved
Institutt for pedagogikk,
Universitetet i Oslo

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til
kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000.

Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket.

Debattinnlegg honoreres ikke.

gen og dens anvendelser på den andre siden. Det at forskere åpner opp for dialog ved å delta aktivt i det politiske ordskiftet, er derfor av stor betydning. Egne studier av den direkteformidlede forskningen viser at forskere ofte er mer kritiske til forskningens muligheter enn det journalistene er. Det at Ole Petter Ottersen understreker denne debattfunksjonen, er derfor et viktig signal om å styrke en mer kritisk forskningsformidling.

2. Dialogmodellen. Allerede den første forskningsmeldingen understrekte at involverte aktører kunne få mer ut av forskning hvis det ble etablert en toveis kommunikasjon mellom forskere og de som skulle ta forskningens resultater i bruk. I 1990-årene ble for eksempel Bioteknologirådet etablert og ikke minst Teknologirådet som blant annet skulle involvere publikum i teknologiutvikling og etiske spørsmål knyttet til dette. Lekfolkskonferanser og andre virkemidler ble tatt i bruk. Samtidig var og er samfunnet preget av en utstrakt bruk av eksperimentering og forsøk, noe som også involverer publikum på ulike måter. En sentral svakhet ved dialogmodellen er i liten grad problematisert. De konkrete tiltakene etablerer ofte snevre rammer for publikums medvirkning, og deres muligheter for å bidra blir begrenset.

3. Medvirkningsmodellen. Brukerrettet forskningsformidling holdes ofte fram som et viktig satsingsfelt, og særlig i de første forskningsmeldingene holdes landbrukets organisering av brukerrettet forskningsformidling fram som et eksempel til etterfølgelse. Ikke minst fordi landbruket har en lang tradisjon med forsøksvirksomhet, hvor bøndene involveres i å teste

ut nye sorter, metoder og teknologi.

To nyere eksempler er særlig interessante: Innenfor artskartlegging ble det etablert en ny tjeneste i 2008 kalt artsobservasjoner.no. Her kan amatører og andre interesserte melde inn egne observasjoner av vekster og dyr. Siden starten er det meldt inn tolv millioner observasjoner, noe som gir gode muligheter for å studere artenes utbredelse både i tid og rom. På denne måten stimulerer man til det som blir kalt «citizen science». Tilsvarende, med en økende andel eldre i befolkningen, blir det også viktig å inkludere allmenheten i helsearbeidet. Samspill 2.0 er et eksempel på dette i helsevesenet. Mye tyder på at de mest livskraftige eksemplene innenfor medvirkningsmodellen har fått oppstarthjelp ved at det offentlige har etablert den nødvendige infrastruktur.

Samtidig som den klassiske formidlingsmodellen høster kritikk, viser ulike studier at også kritikerne av modellen ofte har denne modellen som et tydelig element i egen forskningsformidling. Vi trenger derfor en bredere forståelse av formidlingsoppdraget. Insentiver hvor vi teller og belønner kronikker og liknende vil ikke hjelpe oss i denne sammenheng.

Den klassiske formidlingsmodellen er sterkt knyttet til Ingelfingers regel. Franz J. Ingelfinger var redaktør av The New England Journal of Medicine og innførte i 1969 en regel om at forskningsresultater ikke skulle formidles før de var kvalitetssikret i fagfellevurderte kanaler. Det var mange gode grunner for en slik regel. Samtidig gjør en konsekvent håndheving av Ingelfingers regel forskningsformidlingen til en ren formidling av sluttresultater. Skal vi oppnå bedre og bredere forskningsformidling, er det viktig å åpne opp for å delta i forskningens

prosesser og viktige verdivalg knyttet både til forskningens innretning og anvendelse. Da kan ikke publikum og brukere bare oppfattes som sluttbrukere. Publikum er også viktige aktører når det gjelder forskningens prioriteringer, gjennomføring og anvendelse.

Den klassiske formidlingsmodellen vil fortsatt være en viktig modell for forskningsformidling, men den trenger fornying. En slik fornying kan være å styrke både forskningsjournalistikk og direkte forskningsformidling slik at publikum og brukere styrkes i deres roller i et åpent kunnskapsbasert demokrati. Vi trenger derfor en mer kritisk forskningsformidling.

Dialogmodellen kunne blitt en interessant kommunikasjonsmodell mellom forskere, publikum og brukere. Mange av tiltakene har imidlertid blitt for introverte og gir publikum og brukere altfor snevre rammer for medvirkning. Vi trenger derfor flere tiltak hvor forskere og forskningspolitiske aktører gir publikum og brukere brede rammer for dialog.

Medvirkningsmodellen har blitt en spennende modell ikke minst takket være flere fornyende aktiviteter. artsobservasjoner.no er et glimrende eksempel på «citizen science». Vi trenger derfor flere initiativer hvor offentlige myndigheter tar deler av etableringskostnadene når det gjelder å bygge opp ny infrastruktur for medvirkning.

Kronikken bygger på Per Hetland: *Models in Science Communication Policy – Formatting Public Engagement and Expertise*. Nordic Journal of Science and Technology Studies, Vol. 2, 2014: 5–17, kan også lastes ned fra <https://uio.academia.edu/PerHetland>

«Det at forskere åpner opp for dialog ved å delta aktivt i det politiske ordskiftet, er derfor av stor betydning.»

Praksisforskningens nye premisser?

Det blir en uheldig dikotomisering når man stiller det evidensbaserte paradigmet opp mot en påstått praksisnær posisjon. Det skriver Ole Johan Andersen og Terje Halvorsen i et svar på James McGuirks innlegg om praksisforskning.

PRAKSISFORSKNING: Forskning om praksis har vært ledet inn på et akademisk villspor. Framfor å være opptatt av praktikernes egne erfaringer og virksomhetens egne premisser har man gitt den teoretiske kunnskapen forrang. Det hevder James McGuirk, leder for Senteret for praktisk kunnskap, Universitetet i Nordland, i et debattinnlegg i Forskerforum 1/15.

Ifølge McGuirk har man først og fremst behov for «fronesis» eller «evnen til å handle ut fra innsikt i hva den unike situasjonen krever». Vi deler flere av motforestillingene og bekymringene hans. Det er naivt å tro at tilegnelse av en faglig-teoretisk kunnskap om noe strekker til for å kunne mestre yrkesutøvelse i noe.

Vi er dessuten enige med han i problematiseringen av «evidensbaserte tilnærminger» – vel å merke så fremt han med «evidensbasert» mener tradisjonen som går ut på å beskrive framgangsmåter i form av manualer, og videre oppnå såkalt implementeringskvalitet gjennom drilling i metodebruk.

Til dette kommer også et krav om programlojalitet. Vi tror også at man er inne på et feilspor i den utstrekning prestisje og anseelse ensidig knyttes til det å utvikle faglig-teoretisk kunnskap, publisere i anerkjente tidsskrifter, avansere i Akademia.

Inntrykket vårt er at McGuirk, sjøl om han reserverer seg mot å

AV OLE JOHAN ANDERSEN, professor i organisasjon og ledelse, og TERJE HALVORSEN, professor i spesialpedagogikk, begge Universitetet i Nordland

«Forestillingen om at profesjonelle stadig støter på unike situasjoner, er villedende, i alle fall hvis man med unik mener situasjoner som er enestående og ikke opplevd tidligere.»

forgude praktikerens erfaringer og fortellinger, likevel tenderer mot den andre ytterligheten, der praktikerens dømmekraft tillegges en privilegert status.

For det første er det et tankeors at et bidrag om praksis ikke rommer et eneste eksempel. McGuirks framstilling blir paradoksalt nok nokså virksomhetsfjern. Det er uklart for oss på hvilken måte man blir mer sensitiv ved å dvele ved yrkeserfaringer, og hva som gjør evidensbaserte tilnærminger uegnet. Noen eksempler ville her vært oppklarende. Man spør seg umiddelbart om hvilke praksis eller yrkesutøvelse han egentlig omtaler: Tatt i betraktning at yrkesutøvelse er mangfoldig, retter seg mot ulike typer av problemer, foregår i ulike organisatoriske kontekster, utøves gjennom forskjellige typer av roller og så videre, ja,

da forstår vi ikke annet enn at en tematisering som pretenderer å skulle si noe om praksis som sådan, må bli utvendig. Flere har påpekt at de vi benevner med fellesbetegnelsen profesjon (leger, jurister, sosionomer, sykepleier), er nokså differensierte når det kommer til stykket: For ikke bare brenner de for ulike spesialiteter; de jobber dessuten i ulike typer av organisasjoner, befinner seg på ulike nivåer i hierarkiske styringssystemer. Praksis er kun i en nokså allmenn forstand noe sammenbindende sjøl for etablerte profesjoner som leger og jurister.

For det andre er forestillingen om at profesjonelle stadig støter på unike situasjoner, villedende, i alle fall hvis man med unik mener situasjoner som er enestående og ikke opplevd tidligere. Når for eksempel en master- eller ph.d.-

student tar utgangspunkt i ett tilfelle, da er det naturlig å spørre dem om hva som gjorde dette tilfellet interessant: Var det fordi det var et kritisk tilfelle som egner seg for å prøve ut noen teoretiske antakelser? Var det et tilfelle som var typisk for noe? I forskningen kommer man ikke utenom en begrunnelse for hvorfor man endte opp med ett bestemt tilfelle, og enda viktigere er: Hva er ens bidrag til forskningen på feltet? Fyller man igjen et hull som tidligere forskning har etterlatt seg, et hull som man kanskje ikke var oppmerksom på, fordi konteksten har endret seg? Tilsvarende vil vi gjennom å tilegne oss teoretisk kunnskap være bedre rustet til å takle nye situasjoner, om det handler om mennesker med psykiske problemer eller organisasjoner i krise. Vi vet fra psykologisk forskning at alvorlig omsorgssvikt predikerer sosiale problemer senere i livet. Det vanlige er altså at man får problemer om man opplever omsorgssvikt. Det finnes imidlertid en god del barn som klarer seg fint selv om de opplever omsorgssvikt. Om disse såkalte «løvetannbarna» har resiliensforskningen frambrakt viktige innsikter.

For det tredje støtter vi fullt ut det McGuirk skriver om at profesjonsutøvere bør lese skjønnlitteratur og forholde seg til annen kunst –

dette nettopp fordi vi mennesker deler en rekke egenskaper, og fordi vi derfor gjennom å erfare kunst kan tilegne oss innsikter som kan være til nytte både i våre private liv og i utøvelsen av en profesjon. Dette er et kunstsyn som Aristoteles og John Dewey er kjente eksponenter for. Samtidig er det positivt at McGuirk tar høyde for at samfunnsvitenskapelige disipliner og medisinske basisfag har gitt viktige bidrag i profesjonsforskningen. Dette vil vi imidlertid framheve enda sterkere enn han gjør. Det er neppe noen som vil bestride at medisinske basisfag har vært og er en sentral kunnskapskilde for å bedre diagnostiske og terapeutiske metoder i det kliniske arbeidet. Bidrag fra medisinsk sosiologi (jf. Freidson og Strauss) har nettopp gitt en utvidet forståelse av problemer, spenninger og dilemmaer som profesjonsutøvere må håndtere i sin yrkesutøvelse. Vi tror heller ikke at faglig-teoretisk kunnskap vil frata fagfolkene deres autonomi, men derimot øke deres autonomi og evne til å hjelpe. En profesjonsutøver uten teorier kan sikkert utrette mye om vedkommende har en bra dømmekraft. Med teorier vil vedkommende kunne gjøre mer. Sett på denne bakgrunnen blir det en uheldig dikotomisering når McGuirk stiller det evidensbasert paradigmat opp mot sin egen påståtte praksisnære posisjon.

Mellom disse posisjonene er det et kontinuum, og vi forestiller oss at det kan være fornuftig å plassere seg ett sted mellom disse ytterpunktene. Samtidig vil dette punktet variere alt etter hvilke praksisfelt det dreier seg om.

For det fjerde deler vi McGuirks bekymring for fagfolkas autonomi, men vi har vanskelig for å se at det er den faglige-teoretiske kunnskapen som utfordrer den. Derimot er det gode grunner til å være på vakt mot bestrebelser i retning av å innordne tjenesteyterne i hierarkiske styringsregimer. Samtidig kan det heller ikke være slik at fagfolka selv skal få bestemme over sine verdier, noe som enkelte av hans formuleringer antyder. Viktige verdispørsmål som gjelder en profesjon, bør løftes fram i den offentlige debatten, og våre valgte politikere bør fatte beslutninger i viktige verdispørsmål. Vi støtter en oppfatningen om at fagfolk gjennom å lære etikk kan bli bedre i stand til å vurdere vanskelige dilemmaer. Samtidig er det grunn til å advare mot det forhold at etikk kan tilsløre skillet mellom fag og politikk.

Konklusjonen blir at McGuirk tenderer i retning av «å kaste barnet ut med badevannet».

Vi sliter også med å forstå hva de nye premissene for praksisforskning egentlig består i, og vi frykter at det McGuirk legger opp til, er både en individualisering og

en mystifisering av praksis. Sjø om man kan stille spørsmålsteget ved berettigelsen av flere master- og ph.d.-programmer, så oppfatter vi diagnoser som «mastersyken» som unyanserte.

HER BEGYNNER NORGES FRAMTID

Universitetet i Stavanger (UiS) har om lag 9.000 studenter og 1.400 ansatte. Universitetet ligger i Norges 3. største byregion, med et dynamisk arbeidsmarked og spennende kultur- og fritidsaktiviteter. Vi er eneste norske medlem i European Consortium of Innovative Universities. Universitetet har store ambisjoner. Vi skal være en drivkraft i regionens kunnskapsutvikling og et internasjonalt forskningsuniversitet med vekt på nyskaping og innovasjon. Sammen med våre ansatte og studenter vil vi løfte blikket, og våge å tenke stort og nytt. Vi trenger nå nye medarbeidere som ønsker å utfordre det velkjente og utforske det ukjente.

Senterleder

Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning

Læringsmiljøsentret er et landsdekkende senter som driver målrettet forskning og formidler resultat fra forskning om læringsmiljø og atferdsforskning. I tillegg bistår sentret nasjonale utdanningsmyndigheter med råd og tjenester i arbeidet med å realisere den nasjonale utdanningspolitikken innenfor sitt ansvarsområde. Senteret er en del av Det humanistiske fakultet. Senterleder er leder for den samlede virksomheten ved senteret og inngår i fakultetets ledergruppe. Til stillingen ligger personalansvar for senterets ansatte, lokalisert i Stavanger og Porsgrunn.

**Utforsk jobbmulighetene
på www.uis.no**

UTFORDRER. UTFORSKER.

Universitetet
i Stavanger

Hvor mange skal ofres for at få skal nå toppen?

Man drømmer om å gjøre norske universiteter verdensledende på utvalgte fagområder. Men fagfeltet syntetisk organisk kjemi er i et økonomisk uføre allerede før forfordeling har blitt tatt skikkelig i bruk som virkemiddel for å realisere disse drømmene, skriver Leiv K. Sydnæs.

TOPPFORSKNING: I februarnummeret av Forskerforum er det et intervju med statssekretær Bjørn Haugstad der han argumenterer for at det må satses på å bygge verdensledende forskningsmiljø ved norske universiteter og høyskoler slik at vi kan tiltrekke oss flere toppforskere. Dette vil kreve skjevfordeling av midler, og han hevder at det er rikelig med handlingsrom til dette i det norske finansieringssystemet.

Handlingsrommet har Haugstad helt rett i, og det kan belyses ved to eksempler. Det ene gjelder belønningsmidler for uteksaminerte mastergradskandidater. Ved Universitetet i Bergen er belønningen instituttavhengig: Mens en kandidat ved Institutt for biomedisin genererer kroner 30 000 i bidrag lokalt for en mastergrad, gir tilsvarende eksamen fra Kjemisk institutt et samlet bidrag på kroner 15 000. Det andre eksempelet er knyttet til driftsmidler for postdoktor med rammebevilgning fra Norges forskningsråd. Da situasjonen ved universitetene ble undersøkt for en tid tilbake i forbindelse med et større prosjekt jeg er involvert i, kom det fram at disponibel sum varierte fra over 120 000 kroner ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet til 0 kroner – kroner NULL – ved Universitetet i Bergen.

Den skjevfordelingen vi allerede blir utsatt for, gjør at forskning på mitt fagfelt syntetisk organisk kjemi er i et økonomisk uføre allerede før forfordeling har blitt tatt skikkelig i bruk som virkemiddel for å realisere drømmer om gjøre norske universiteter verdensledende på utvalgte fagområder. Blir

AV LEIV K. SYDNÆS, professor i kjemi ved Universitetet i Bergen

«Jo mer av handlingsrommet som brukes til å bygge opp noen få verdensledende forskningsmiljøer, desto flere forskningsgrupper vil svekkes.»

skjevfordelingen innenfor handlingsrommet større, slik Haugstad ivrer for og regjeringens synes å legge opp til, er avvikling av forskning på kostbare fagfelt et alternativ som må drøftes seriøst. Da vil ett grunnleggende spørsmål stå helt sentralt: Hvorfor er det et mål å etablere noen verdensledende forskningsmiljø ved universitetene her i landet?

Legges tidsånden til grunn, kan svaret på spørsmålet være at institusjonene trolig vil bli bedre kjent og kanskje komme i bedre posisjon på de utskjelt rankingene, men disse gevinstene er like flyktige som mange toppforskernes bånd til institusjonen de arbeider ved. Mer varige gevinster vil kunne bli resultatet hvis (noen av) de verdensledende miljøene innleder samarbeid med andre forskningsgrupper ved sine institusjoner. Men skal det skje, må disse gruppene ha vilkår som gjør dem attraktive i konkurransen med utenlandske kolleger som tross alt bare er et tastetrykk unna. Det er forskningsvilkårene for disse gruppene som gjennom tiltagende skjevfordeling har blitt svekket så

mye at de er i ferd med å bli uinteressante samarbeidspartnere i en slik sammenheng. Og jo mer av handlingsrommet som brukes til å bygge opp noen få verdensledende forskningsmiljøer, desto flere forskningsgrupper vil svekkes. Dermed uteblir den planlagte (?) synergien, og fasiten vil bli noen få verdensledende forskningsgrupper med et større antall ofrede forskningsmiljø som biprodukt. Hvor stor offerviljen er, gjenstår å se, men skal handlingsrommet være hovedvirkemidlet for å realisere regjeringens langtidsplan, vil et betydelig antall stillinger måtte omplasseres og brukes til å realisere satsningen.

Haugstad snakker varmt om verdensledende forskning, og gir inntrykk av at det er et mål for norsk forskning å komme dit. Når norske forskningsmiljø blir verdensledende, er det all grunn til å glede seg, men for meg er viktigere at forskningen ved norske universiteter er av høy kvalitet målt etter de kriteriene som gjelder internasjonalt for slik virksomhet.

Det er nå engang slik at det som er verdensledende i dag, kan

være lite aktet på allerede til neste år. Hvor ble det av fullerenene, karbonforbindelsene som skulle revolusjonere så mangt, og som «alle» skulle forske på for ti-femten år siden, for ikke å snakke om kombinatorisk kjemi, som skulle gjøre utviklingen av legemidler så mye mer effektiv?

I dag er de forskningstema på lik linje med mye annet, men du verden så mange som rakk å utnytte dem til å bli prioritert foran mange kolleger som kanskje var vel så dyktige forskere.

Et siste moment er Haugstads punkt om å bli attraktiv: Hvis vi blir attraktive forskere, vil vi tiltrekke oss toppforskere som kanskje så vil komme til Norge og bli oss til velsignelse. For meg er ikke dette et mål. For de forskningstalentene jeg har hatt gleden av å veilede, har det vært mye viktigere at jeg gjennom mitt kontaktnett har hatt muligheten til å sende dem til kreative og dyktige forskere, f.eks. ved MIT, Cambridge og ETH, slik at vi har fått kalibrert egne ferdigheter mot «state-of-the-art» andre steder. Når vi får innpass på disse stedene, betyr det faktisk at vi er attraktive gjennom de ideene, prosjektene og medarbeiderne vi bidrar med, men dette viser ikke igjen i noe politisk regnskap. Det som derimot viser igjen, er om vi tar imot Erasmus Mundus-studenter og kvotestudenter, som jeg får en masse forespørsler om. Men slike må jeg si nei til, for det følger ingen driftsmidler med disse studentene fra noe hold, inkludert UiB.

Billigere registerdata – bedre registerdata?

Jeg leste med interesse innlegget «Kortere kø, bedre kapasitet» i Forskerforum 2/15. Her skriver fagdirektør Elisabeth Nørgaard om omleggingen av tjenesten for utlån av mikrodata i Statistisk Sentralbyrå. Dette har medført en prisendring, noe som har medført kritikk fra flere i forskningsmiljøer. Å få utlevert/lånt data fra SSB koster mer nå enn før. Dette har gjort køen kortere og bedret kapasiteten. Dette har fått meg til å gruble litt. Jeg jobber i Norsk pasientregister (NPR). Vi forvalter det største sentrale helseregisteret i Norge. Med opplysninger om innleggelser og kontakter i hele spesialisthelsetjenesten er NPR relevant og interessant i stadig flere prosjekter. Antall søknader om å få bruke data fra NPR øker hvert år. Foreløpige tall antyder at antallet utleveringer var over 300 i 2014. Også i NPR sliter vi med tidvis lang behandlingstid. Noen søkere merker dette mer enn andre. Det er beklagelig. Det er ikke godt å være forsker med et prosjekt som har en tidsplan, og være nødt til å vente uforholdsmessig lenge på data. Som hos SSB er kostnaden ved databestilling også her knyttet til forarbeid, gjennomføring og etterarbeid. Travelhet lønner seg ikke, verken for oss som jobber med databestillinger, eller for søker. Gjør vi ikke en skikkelig jobb, er det en reell risiko for at den må korrigeres på et senere tidspunkt. Kvaliteten er viktig. Dette har en tilleggseffekt, nemlig at innsikten i og kvaliteten på registrenes innhold øker gjennom at de er i bruk. Det hender jeg har undret meg over hva som

Av HEIDI JENSEBERG, seniorrådgiver i Norsk pasientregister, Helsedirektoratet

ville vært gode virkemidler for å få ned køen hos oss. Det er antakelig mange tiltak som kan virke, og å øke prisen til et reelt nivå er trolig en metode som gir rask effekt. Det kan da settes inn mer ressurser i registeret, men det vil kanskje samtidig medføre at søkerne tenker seg litt mer om før de sender en bestilling.

Det er synd dersom kostnaden for datautlevering blir så høy at det sprenger prosjektets økonomi. Dersom registerdata blir for dyrt, blir ikke søknadene om data sendt, og i verste fall vil bruken av registerdata gå ned. Vi har svært gode registerdata i Norge. De gir svar på mange spørsmål ved riktig bruk. Er kostnaden for høy for å få tilgang til disse data, vil svarene vente på seg. En konsekvens kan bli at det gode arbeidet som foregår i, alle den kompetansen som bygges rundt, og de ressurser som legges ned i å vedlikeholde de gode registrene, kan bli vanskelig å forsvare neste budsjettår. En konsekvens av dette kan bli dårligere kvalitet. Et annet grep kan være å endre måten bruken av registerdata finansieres. I dag er det slik at en forsker ofte får prosjektmidler fra Norges Forskningsråd eller et annet offentlig organ. Disse får overført sine midler fra staten. I prosjektet trengs data fra mange kilder for eksempel NPR. I likhet med mange andre nasjonale registre er NPR finansiert av staten som for eksempel Norges forskningsråd og andre tildelingsinstanser. Forsker bestiller data fra registrene og betaler for disse med prosjektmidler. Det som svært ofte skjer i praksis, er at midler overføres fra staten via forskningsprosjekt til registrene. En svært enkel fremstilling, men i grove trekk er det slik. Hva om midlene inngår i det ordinære tilskuddet til registrene, eventuelt øremerket «utlevering/bruk av data». Da hadde data blitt gjort tilgjengelig for forskning kostnadsfritt eller til en lav kostnad for forsker.

«Travelhet lønner seg ikke, verken for oss som jobber med databestillinger, eller for søker.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen, Mona Nystad, John Peter Collett og Heidi Jensberg.

Kanonprosjektet er ikke alene

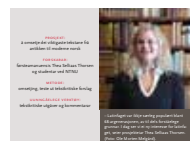
I iveren etter å promotere Kanonprosjektet undervurderes andre oversettelser av antikk litteratur, skriver Nils Heyerdahl.

ANTIKKLITTERATUR: En ny serie med norske oversettelser av litteratur fra antikken er lansert, og Forskerforum 2/15 vier saken fortjent oppmerksomhet. Men i iveren etter å promotere prosjektet kommer lederen, Thea Selliaas Thorsen, i skade for å undervurdere et annet prosjekt som har vært i gang helt siden 1956 og fremdeles er høyst oppgående. Thorleif Dahls Kulturbibliotek er nok ikke bare «et forsøk» og har ikke bare «lagt til rette for omsetjing av klassisk litteratur», men har gjennom årene forsynt norske lesere med en lang rekke verker av Xenofon, Plutark, Tacitus, Platon, Cæsar, Cicero, Lucretius, Boëthius og mange flere.

Det er flott at Kanon også brin-

ger oversettelser til nynorsk, men man bør ikke glemme Samlagets imponerende satsninger på dette

Sammenheng mellom Kanonprosjektet og Kulturbiblioteket er det ingen tvil om. Begge prosjekter har som mål å gjøre antikk litteratur tilgjengelig for norske lesere. Men mens Kanonprosjektet er et nytt initiativ, er Kulturbiblioteket et etablert og velkjent prosjekt som har vært i gang helt siden 1956. Kulturbiblioteket har gjennom årene forsynt norske lesere med en lang rekke verker av antikk litteratur, og det er ingen tvil om at det er et viktig bidrag til norsk litteraturhistorie.

— Tekstene fra antikken er helt fundamentale for den vestlige kulturen.

FAKSMILE: NR. 2/2015

ning mellom det moderne norsk Kanon opererer med og det riksmålet man finner i Thorleif Dahls Kulturbibliotek, tar hun feil. Moderne riksmål, slik det er normert av Det Norske Akademi for Språk og Litteratur, er i dag praktisk talt identisk med moderat bokmål. Dette er i dag også normen for oversettelsene i Thorleif Dahls Kulturbibliotek. Mye tyder på at disse to prosjektene vil kunne utfylle hverandre.

I en kommentar presiserer Thea Selliaas Thorsen, leder for Kanonprosjektet at hun med utsagnet «Kanon-seriens «moderne norsk»» mente riksmålsnære bokmålsformer, andre bokmålsformer og nynorsk.

Støtte til forskning og forskerutdanning med tilknytning til norsk luftfart

Ludv. G. Braathens fond for fremme av norsk luftfart utlyser midler til forskning og forskerutdanning som har tilknytning til eller er av betydning for norsk luftfart.

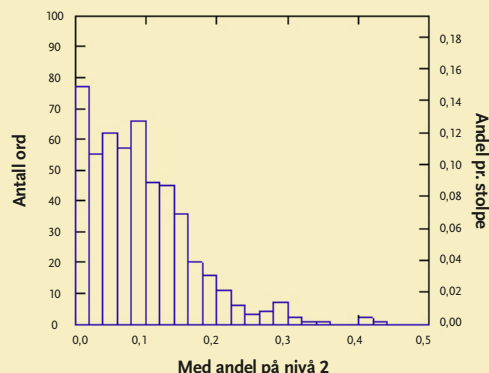
Søknadsfristen er 2. mai 2015.

Se fondets hjemmeside for nærmere informasjon:

www.braathenfondet.no/wp/

Forskerforum korrigerer

Figuren i Erik Neslein Mønness' debattinnlegg i Forskerforum 2/15 («'Feminist'-forskning gir best uttelling!») ble litt misvisende i trykk. Vi trykker derfor her det som skal være rett versjon og beklager at det ble feil sist.

Midlertidighetstesten

Stortingets generelle holdning til midlertidighet og betydningen av fast jobb er viktig for kraften og troverdigheten bak arbeidet for flere faste jobber i akademien. Er det troverdig at de samme stortingspolitikkerne, som støtter en økt midlertidighet generelt i arbeidslivet, vil legge stor innsats for å få flere faste ansettelser i akademien?

Vi ser på behandlingen av arbeidsmiljøloven som den store Midlertidighetstesten for stortingspolitikkerne. Oppgaven er enkel. Den som er tilhenger av faste jobber, enten det er blant undervisere, forskere eller andre yrkesgrupper, må stemme mot forslaget til regjeringen for å bestå, skriver Forskerforbundets generalsekretær Hilde Gunn Avløy i Dagbladet.

Utvalg skal se på tjenestemannsloven

Regjeringen har oppnevnt et valg som skal vurdere endringer i tjenestemannsloven. Utvalget skal legge frem sin rapport for Kommunal- og moderniseringsdepartementet 1. november 2015.

Utvalget skal blant annet vurdere tilsettingsprosessene i staten, ordningene med innstillings- og tilsettingsråd, reglene om fortrinnsrett og stillingsvernet i tjenestemannsloven. Advokat/fagsjef Henrik Dahle representerer Unio i utvalget, som ledes av advokat Ingeborg Moen Borgerud. Forskerforbundet vil følge

arbeidet i utvalget nøye gjennom referansegruppe i Unio.

Utdeling av Hjerne-kraftprisen 2014

Stolte forskere mottok Forskerforbundets Hjernekraftpris 2014 torsdag 29. januar. Rundt 40 bidrag kjempet om den gjeve prisen, noe som er nesten en tredobling fra året før.

F.v. juryleder Tora Aasland, Gunnar Hartvigsen, Ragnhild Hutchison, Anne Sverdrup-Thygeson, jurymedlem Petter Aaslestad og Tone Birkemoe. Nina Sylvia Liland var ikke til stede.

– Dette har vært en fantastisk og nysgjerrighetsdrevet prosess, sa leder av Hjernekraftprisens jury Tora Aasland under utdelingen av prisen. De innsendte bidragene ble bedømt etter kvalitet, originalitet, formidlingsglede og hvordan de på best mulig måte klarte å vise hvor viktig forskning er for samfunnet. De fire bidragene som gikk helt til topps deler prisen på 100 000 kroner.

Høringsuttalelse om finansiering

Forskerforbundet har uttalt seg om rapporten om nytt finansieringssystem for universiteter og høyskoler. Forskerforbundet støtter forslaget om å videreføre en hovedmodell med fortsatt sterk basisbevilgning, der andelen resultatbasert bevilgning ligger på dagens nivå.

Forskerforbundet mener at dagens finansieringsmodell og finansieringssystem i all hovedsak fungerer godt, og at det ikke er behov for større endringer, men enkelte justeringer for å videreutvikle og forbedre dagens system.

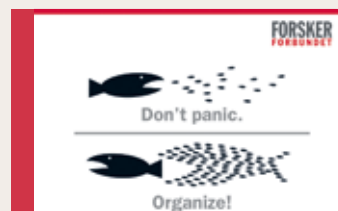
Videreføring av dagens nivå på ba-

sisbevilgningen er nødvendig for å sikre tilstrekkelig langsiktighet, forutsigbarhet og stabilitet i virksomheten. Dette vil gi kvalitet i utdanningen og forskningen ved institusjonene, heter det i uttalelsen fra Forskerforbundet.

Verv en kollega

Bruk vervepostkortene! Sammen med dette nummeret av Forskerforum får du noen vervepostkort som du kan dele ut til kolleger som ikke er medlemmer i Forskerforbundet.

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet i 2015 får vervepremie i form av et gavekort på 250 kroner. I tillegg er du med i trekningen av en Tivoli DAB-radio eller en Le Creuset jerngryte. Kampanjen varer hele året. Det foretas to trekninger; en for første halvår og en for andre halvår. Les mer på www.forskerforbundet.no/vervekampanje.

Rabatt på bøker, sportstøy og leiebil

Som medlem i et Unio-forbund har du tilgang til en rekke medlemsprodukter. Frem til 1. juni 2015 får du hele 30 % rabatt hos Tanum.no på bøker utgitt 2013 eller tidligere fra Cappelen Damms sortiment av skjønnlitteratur, sakprosa (dokumentar- og faktabøker) og pocket.

Unio har inngått et samarbeid med Avis bilutleie som gir alle medlemmer 30 % rabatt på leie av personbiler i Norge. Unios medlemmer får også 30 % rabatt på sportstøy fra Stormberg og fra Under Armour, og rabatt på leie av hytter og feriehus hos NOVASOL, Norgesbooking og Dansommer. Les mer om Unios medlemsprodukter på www.unio.no.

Fakta om Forskerforbundet

- Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- Forskerforbundet har 19 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs og seminarer i april 2015:

- 14. april: Sektorseminar for tillitsvalgte ved sykehusene.
- 22. april: Dagskonferanse om lærerutdanning.
- 28. april: Kurs i praktisk lokallagsarbeid for tillitsvalgte. Med forbehold om endringer. Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

Verv en student!

I 2015 har Forskerforbundet en egen vervekampanje der vi premierer verving av nye studentmedlemmer. Alle medlemmer som verver ett nytt studentmedlem til Forskerforbundet i 2015 er med i trekningen av flotte vervepremier. Hovedpremien er en iPhone 6. Det trekkes også tre vinnere av en iPad mini med retinaskjerm og fem vinnere av gavekort på kr. 500 fra fagbokhandelen Akademia. Les mer på www.forskerforbundet.no/student.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2013–2015: Petter Aaslestad, NTNU (leder), Annelise Brox Larsen, UiT – Norges arktiske universitet (nestleder), Liv Berit Augestad, NTNU, Stig Ove Hjelmvoll, Barents Naturgass, Jan Hongso, Folkehelseinstituttet, Toril Ivarøy, Universitetet i Bergen, Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara), Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger (2. vara), Ågot Aakra, NMBU (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløy. **Kommunikasjon:** informasjonsleder Unn Rognmo, kommunikasjonsrådgiver Camilla Moe Røisland.

Fagpolitisk avdeling: avdelingssjef Bjørn T. Berg, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, rådgiver Kari Folkenborg. **Avdeling for lønns- og arbeidsvilkår:** forhandlingsjef Frank O. Anthun, seksjonsleder Jorunn Solgaard, spesialrådgiver Kjetil Mørk, spesialrådgiver Tanya Nymo, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, organisasjonskonsulent Synne Freberg, organisasjonskonsulent Gerd Sandvik, organisasjonskonsulent Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, regnskapssekretær Elisabeth Johansen, konsulent Linda Pettersson, førstesekretær Jamil Mohammad Ali, førstesekretær Hans Askildsen, førstesekretær Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Tore Sandnes.

Klart størrelsen betyr noe!

AV
JOAR FLYNN
JENSEN,
organisasjonssjef

I år er det 60 år siden Forskerforbundet ble etablert med knappe 400 medlemmer. I dag består Forskerforbundet av 270 lokallag og har mer enn 19 000 medlemmer. Denne formidable medlemsveksten hadde vi ikke opplevd uten at Forskerforbundet blir hørt og får gjennomslag. En høy organisasjonsprosent gir på sin side forbundet større legitimitet og økt påvirkningsgrad. Derfor er medlemsrekruttering så viktig.

Hovedstyret har vedtatt å gjennomføre en storsatsing på å rekruttere studentmedlemmer og å beholde pensjonistmedlemmer. Ingen fagforeninger har flere felles interesser med studentene enn Forskerforbundet i kampen for økte rammebevilgninger, forskningsbasert undervisning,

tilstrekkelig tid til undervisningsforberedelse og studiefinansiering som gjør det mulig å studere på fulltid. Det hjelper lite om undervisningskvaliteten er aldri så god dersom studenten jobber deltid og ikke sitter i seminarrommet! Vi trenger studentmedlemmenes medvirkning i vår utdanningspolitikk, også fordi mange etter hvert vil gå inn i stillinger innen vår sektor.

I motsatt ende er det et mål å beholde flere medlemmer etter hvert som de blir pensjonister. 1200 yrkesaktive medlemmer er i dag 65 år og eldre. Det betyr at bare for å opprettholde medlemstallet blant yrkesaktive medlemmer, må vi rekruttere godt. Samtidig representerer pensjonistene

en stor ressurs for Forskerforbundet, noe de beste lokallagene vet å nyttiggjøre seg. Dette er medlemmer som vet alt om hvor viktig forskerstigen og professoropptrykket har vært, og det er tidligere tillitsvalgte som vet hvordan

man argumenterer for våre lønnskrav ved lokale forhandlinger. På oppdrag av Hovedstyret har et eget pensjonistutvalg i høst utarbeidet en rapport med anbefalte tiltak overfor pensjonistgruppen. Pensjonister opplever ofte en sterk binding til sin tidligere arbeidsplass, og både denne rapporten og den påfølgende høringsrunden påpeker at det er ønskelig med en sterkere tilknytning til lokallaget.

Studentmedlemmer er viktige, og pensjonistmedlemmer skal prioriteres. Når det er sagt, er den aller viktigste medlemsgruppen våre fortsatt yrkesaktive medlemmer. Hele formålet for Forskerforbundet er å bedre lønns- og arbeidsvilkårene innen forskning og høyere utdanning og å ivareta medlemmenes økonomiske og yrkesmessige interesser. Og her er det altså du kommer inn, for størrelsen betyr noe, og du kjenner kanskje én som er uorganisert på din arbeidsplass. Det er han eller hun vi trenger. Og vi behøver deg til å fortelle det. Er du fornøyd med ditt medlemskap, så si det, og fortell samtidig hvor enkelt det er å benytte våre hjemmesider på Forskerforbundet.no til å lese mer om forbundet og til å melde seg inn. Eller legg et av rekrutteringskortene som fulgte med bladet, i hylla til vedkommende med en hilsen fra deg. Tilbake står du med ditt kinderegge: en fornøyd kollega, et gavekort på 250 kr hvis kollegaen husker å føre deg opp som verver, og ikke minst en enda sterkere fagforening. For størrelsen betyr noe.

Lykke til med medlemsrekrutteringen!

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløpp, forhandlingssjef Frank O. Anthun, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Insentiver for omstilling

AV TOM ROAR
EIKEBROKK,
medlem av
Forskerforbundets
hovedstyre

Norge står foran en omstilling i våre mange oljebaserte arbeidsplasser. Vi trenger å utvikle et nytt næringsliv med arbeidsplasser som ikke er avhengige av oljeprisen, eller som passer dårlig i forhold til målene om et grønt skifte. Denne omstillingen synes å gå sakte. Kommersialiseringsaktører jeg snakker med, rapporterer om en nedgang i ideer mottatt til kommersialisering. Særlig er nedgangen merkbart fra universiteter og høyskoler, ikke bare fra mitt eget universitet, Universitetet i Agder, men fra hele landet. Dette er bekymringsfullt om vi skal lykkes med omstillingen. Tvert imot burde kommersialiseringsaktørene hatt hendene fulle av ideer til nye bedrifter og arbeidsplasser, og vi burde allerede sett nye framvoksende bedrifter over

hele landet. Behovet har vært kjent i flere år, men hvorfor er det ikke slik? En viktig medvirkende årsak er trolig forskningspolitikken. I 2004 ble det innført insentiver som belønner vitenskapelig publisering gjennom omfordeling av økonomiske midler i sektoren. Tiltaket må ha virket svært godt. Tall fra Kunnskapsdepartementet (2014) viser at fra 2004 og fram til 2012 har produksjonen av publiseringspoeng økt med nesten 90 prosent. Økonomiske virkemidler kan være svært effektive. Gjennom endringer i avgifter og fordeler belønnes eller straffes vi mot endring av vår atferd. Dette ser vi gode eksempler på i bilpolitikken med økningen i antallet elbiler. Slike økonomiske insentiver skaper omfordelingseffekter. Der hvor prisen reduseres, øker ofte forbruket. Forhold som ikke stimuleres gjennom ømerkede insentiver, vil likevel oppleve å bli rammet ved at de blir relativt sett mindre attraktive enn forhold som stimuleres. Dermed blir effekten som et negativt, økonomisk insentiv. Slike relative effekter kommer ofte overraskende og reflekterer kanskje et snevert syn på kompleksiteten rundt forholdet som ønskes stimulert. Forskningspolitikken har skapt den ønskede veksten i publisering etter innføringen av resultatbasert omfordeling. Presset

«Det beste tiltaket er trolig å innføre en egen pott til belønning av ideer som mottas av kommersialiseringsaktører.»

på forskeren har økt. Egen økning i publisering har ikke vært nok dersom kollegaer har økt sin publisering enda mer. Når stadig flere forskere publiserer mer og mer, øker også presset på tiden. Dette er trolig grunnen til nedgangen i antallet kommersialiserbare ideer fra universiteter og høyskoler. Perioden med resultatbasert omfordeling tvinger forskeren til å fokusere på aktiviteter som gir uttelling, og tid til publisering tas fra aktiviteter som ikke gir uttelling. Da er det kanskje ikke så rart at vi er et foregangsland i omstillingen mot en mer miljøvennlig bilpark, men ikke i omstillingen av næringslivet. Det er ulike oppfatninger av universiteters og høyskolars rolle som pådrivere for innovasjon i samfunnet. Den lave andelen patenter i Norge sammenliknet med våre naboland forklares delvis med at vi har en råvareorientert industri. Dette kan trolig også forklare at mange år har blitt rangert lavere enn våre naboland i Global Innovasjonsindeks. Dersom målet er å endre næringslivet til ikke bare å bli mindre petroleumsbasert, men generelt mindre råvarebasert, vil trolig patenter få økt betydning. Bidraget fra universiteter og høyskoler blir dermed enda viktigere, og det blir avgjørende at insentivene trekker i riktig retning. Vi bør stimulere omstillingsevnen gjennom å endre insentivene i forskningspolitikken, hvor vi løfter blikket og ser helheten og kompleksiteten i forskerens hverdag. Ønsker vi flere ideer til omstilling fra universiteter og høyskoler, må vi kjenne den samlede insentivvirkningen fra flere tiltak i sektoren. Det beste tiltaket er trolig å innføre en egen pott til belønning av ideer som mottas av kommersialiseringsaktører. Tar vi fra midlene som stimulerer publisering, vil vi oppleve en nedgang i publiseringen, som nok er lite ønskelig.

«Kvalitet og kvalitet, fru Blom»

Fru Blom kan takke Per Aabel for sin spesielle plass i det norske språket, gjennom en replikk som ble improvisert frem under en av prøvene på Nationaltheatret til Alex Brinchmanns lystspill, *Karusell* (1940). Fru Helene Blom (Aase Bye) ber doktor Holm (Per Aabel) om piller, og hans svarreplik «Piller og piller, fru Blom» har siden levd løsrevet fra sin opprinnelse. Det gjentatte substantivet kan byttes ut med nær sagt hva som helst «Pen og pen, fru Blom», «Rik og rik, Fru Blom» osv., for å markere at man vil moderere eller relativere noe.

Strukturen

I UH-sektoren er kvalitet på alles lepper for tiden, i høyst ulike sammenhenger. Vi er alle ubetinget for høy kvalitet. Jo høyere, jo bedre! Og vi kan alle innimellom uttrykke utålmodighet; både studentorganisasjoner, statsråder, institusjonsledere og ansattes organisasjoner kan ønske at verden skal gå hurtigere fremover i kvalitetshøyende retning. Kunnskapsministeren har bakt inn kvalitetsbegrepet i samtlige av de sju punktene for UH-sektoren, som det skal arbeides spesielt med. I det siste har særlig ny finansieringsmodell, kvalitet i studiene og ny institusjonsstruktur fått oppmerksomhet. Forskerforbundet merker en stigende uro over at diskusjonene om høyere kvalitet etter hvert synes å snevres nokså monomant inn mot å dreie seg om hva som kan gi «oss» mer internasjonal eksellens, og dette igjen omsettes til spørsmål om institusjon X bør gå for fusjon med Y eller kanskje heller med Z. Diskusjonene synes noen ganger bare å fange opp brøkdeler av det som måtte være av kvalitetsutfordringer, noe som i verste fall kan aktivere det megetsigende munnhullet «Kvalitet og kvalitet, fru Blom».

Finansieringen

For kort tid siden ble det avholdt en åpen høringskonferanse om forslaget til ny finansieringsmodell for universiteter og høyskoler. I debatten kom det frem berettiget kritikk mot at basisbevilgningen ikke var forsøkt gjort mer transparent, men for øvrig er Forskerforbundet i det store og hele positivt til forslaget. Og Torbjørn Hægeland, leder av utvalget og forskningsdirektør ved Statistisk Sentralbyrå, er svært god til å få frem hvordan elementene i modellen er ment å gi insitamenter til høyere kvalitet, ut fra et bredt kvalitetsbegrep som favner både spiss og bredde, samfunnsbehov, eksellens og så videre. På høringskonferansen sa kunnskapsministeren, i forbindelse med kvalitet, at vi vi skal konkurrere om verdensmesterskapet hver eneste dag. Det er vel å ta litt hardt i? Hvis verdensmesterskapet blir en daglig foreteelse, innlemmes det i hverdagslivets trivialiteter. Forskning og høyere utdanning har flere mål enn å sanke gullmedaljer. Det hadde vært stimulerende for debatten om politikere – og institusjonsledere – i sin kvalitetsdiskurs også kunne bevege seg utenfor de forslitte idrettsmetaforene.

Studentene

Nokut har nettopp lagt frem sitt årlige studiebarometer. Det er nedslående å lese at en stor del av studentene ikke er tilfredse med den

AV PETTER AASLESTAD
leder i Forskerforbundet

«Hvis verdensmesterskapet blir en daglig foreteelse, innlemmes det i hverdagslivets trivialiteter.»

oppfølgingen de får gjennom studiet. Særlig gjelder dette lærer- og ingeniørstudentene: de store profesjonsutdanningene som utdanner sentrale aktører i norsk arbeidsliv i årene fremover. Kunnskapsministeren kommenterte at vi «enda ikke var i mål med kvalitetsreformen». Nøyaktig det samme ble sagt da vi feiret tiårsjubileum for kvalitetsreformen i 2013: Også daværende statsråd, Kristin Halvorsen konstaterte at vi «ikke var i mål med kvalitetsreformen». Det ble den gang varslet en stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning. Det arbeidet kom ikke i gang, men nå varsler statsråd Røe Isaksen at han vil få frem en stortingsmelding om nettopp studiekvalitet. Det er vanskelig å forstå hvorfor ikke et slikt arbeid for lengst er i gang. Både studenter og vi som underviser dem, har grunn til å være utålmodige. Det må ikke bli en vane for kunnskapsministre å konstatere at kvalitetsreformen ikke er i mål. Om ikke studiekvalitetsarbeidet intensiveres, også fra politisk ledelse, risikerer vi dessverre at fru Blom trekkes inn.

Hjernekraftverk er
en kampanje fra
**FORSKER
FORBUNDET**

KIKKUT 300 Foto: Rune Bendtsen

Terje Lohndal er landets yngste professor, og er ansatt ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU. Av enkelte blir han omtalt som lingvistikkens Mozart. Han forsker på syntaks og semantikk, og jobber med å forstå det abstrakte, det som kan være felles for alle språk.

Lohndal fikk sin bachelorgrad i lingvistikk ved Universitetet i Oslo og sin ph.d.-grad fra University of Maryland. I løpet av sin meget korte karriere har Lohndal allerede publisert 17 fagfelleverderte artikler i noen av de ledende lingvistiske

tidsskriftene og 10 fagfelleverderte kapitler i prestisjefylte antologier. En revidert versjon av hans ph.d.-avhandling ble publisert av Oxford University Press i juni 2014. I tillegg til å jobbe i den internasjonale forskningsfronten innen lingvistikken, har Lohndal også markert seg i debatten om norsk universitetspolitikk og humanioras fremtid.

Lohndal vant i år Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs pris til yngre forskere og ble tildelt Nils Klim-prisen, som gis årlig til en ung fremragende nordisk forsker.

Det er på tide å anerkjenne Norges virkelige superstjerner. De er helter i vår tid – de menneskene som gjennom sitt samvittighetsfulle, harde og vanskelige arbeid har løst noen av verdens største mysterier, forebygget og kurert sykdom og økt vår forståelse av naturen og universet. De har holdt liv i undringen i vår kultur og gjort den matnyttig.

MED HJERNEKRAFT SKAL FREMTIDEN SKAPES

www.hjernekraftverk.no

HJERNE
KRAFT
VERK

